

UiO : **Det juridiske fakultet**

# UNIDROIT PRINCIPLES OG NORSK RETT

- Kravet til lojal opptreden i kontraktsforhold

Kandidatnummer: 699

Leveringsfrist: 25.04.2013, kl. 12:00

Antall ord: 15 509





## Innholdsfortegnelse

<b>1</b>	<b>INNLEDNING .....</b>	<b>1</b>
1.1	Tema for oppgaven .....	1
1.2	Arbeidet med oppgaven .....	1
1.3	Presisering og avgrensing .....	1
1.4	Videre fremstilling .....	2
<b>2</b>	<b>OM UNIDROIT OG ANDRE INTERNASJONALE INSTRUMENTER.....</b>	<b>3</b>
2.1	UNIDROIT Institute .....	3
2.2	UPICC.....	3
2.2.1	Systematikken i UPICC.....	4
2.2.2	UNILEX .....	5
2.3	Lignende instrumenter .....	5
2.3.1	PECL .....	6
2.3.2	CISG .....	6
2.3.3	Uttrykk for lex-mercatoria.....	7
<b>3</b>	<b>PRINSIPPENES BETYDNING .....</b>	<b>9</b>
3.1	UPICC sin ”egenvekt” .....	9
3.1.1	Ikke bindende prinsipper .....	9
3.1.2	Arbeidsgruppen .....	9
3.2	UPICC sin legitimitet internasjonalt.....	10
3.2.1	Voldgiftspraksis.....	10
3.3	UPICC sin stilling i norsk rett.....	10
3.3.1	Bakgrunnsrett .....	11
3.3.2	Har UPICC stilling som bakgrunnsrett? .....	11
<b>4</b>	<b>LOJALITETSSTANDARDEN ETTER NORSK RETT OG ETTER UPICC .....</b>	<b>17</b>
4.1	Innledning .....	17

4.2	Kravet til lojalitet etter norsk rett.....	17
4.2.1	Rettslig grunnlag .....	17
4.2.2	Rettslig standard .....	19
4.3	Kravet til lojalitet etter UPICC .....	20
4.3.1	Ordlyden i art. 1.7.....	20
4.3.2	Kommentarer og illustrasjoner .....	21
4.3.3	UPICC art. 1.8 .....	23
4.3.4	Rettslig standard .....	24
4.4	Sammenfatning .....	24
4.4.1	Det overordnede kravet til lojalitet.....	24
4.4.2	Ulike typetilfeller og områder .....	26
4.5	Typetilfeller .....	26
4.5.1	Hvor langt rekker retten til å holde tilbake egen ytelse – detensjonsrett? .....	26
4.5.2	Ufullstendig leveranse – kreditors rett til å nekte å ta imot.....	28
4.5.3	Plikten til å fremsette reklamasjon .....	30
<b>5</b>	<b>PREKONTRAKTUELT LOJALITETSPRINSIPP.....</b>	<b>35</b>
5.1	Etter norsk rett .....	35
5.2	Etter UPICC .....	36
5.2.1	Særlig i forhandlinger.....	37
5.2.2	Taushetsplikt som følge av forhandlinger .....	40
5.2.3	Tilbud og aksept .....	42
5.3	Oppsummering.....	47
<b>6</b>	<b>RIMELIGHETSSTANDARDENE I AVTALELOVEN § 33 OG § 36 .....</b>	<b>49</b>
6.1	Standarden i avtaleloven § 33 .....	49
6.2	Standarden i avtaleloven § 36.....	52
<b>7</b>	<b>KRAV TIL LOJALITET VED TOLKNING AV AVTALER.....</b>	<b>55</b>
7.1	Det intersubjektive og objektive tolkningsprinsipp .....	55
7.2	Uklarhetsregelen .....	58

7.3	Utfylling.....	59
<b>8</b>	<b>KONKLUSJON .....</b>	<b>61</b>
	<b>Litteraturliste .....</b>	<b>62</b>
	<b>Lover m.m.....</b>	<b>62</b>
	<b>Domsregister.....</b>	<b>63</b>



# **1 Innledning**

## **1.1 Tema for oppgaven**

Både norsk rett og UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (heretter UPICC) stiller krav til lojalitet mellom kontraktsparter. Kravet til lojalitet i norsk rett er utformet som et generelt ulovfestet prinsipp, i motsetning til lojalitetskravet i UPICC, som er nedfelt i en konkret tekst. Som ved andre rettsområder vil kontraktsretten kunne bli influert av internasjonale rettskilder. Spørsmålet er om UPICC kan bidra til den nærmere fastleggelsen og grensedragningen av lojalitetsprinsippet i norsk rett.

I møte med norsk rett, kan det tenkes at UPICC vil kunne ha innvirkning på tre måter. For det første vil UPICC kunne tjene som et støtteargument, der kravene til lojalitet i norsk rett er på det rene. For det andre vil UPICC kunne gi argumenter for en konkret løsning, der innholdet av norsk rett er usikkert. For det tredje vil reguleringen i UPICC måtte forkastes, dersom norsk rett allerede har en ulik regulering.

## **1.2 Arbeidet med oppgaven**

Arbeidet har bestått i å se hen til internasjonale kilder for å fastlegge lojalitetskravet i UPICC. Herunder er UPICC i seg selv en viktig kilde, på grunn av måten instrumentet er bygd opp på. Hver artikkel i UPICC innehar ikke kun en lovtekst, men også tilhørende kommentarer og illustrasjoner. Videre har andre lands rettspraksis, voldgiftspraksis og teori blitt tatt i betraktning, for å analysere hvilke krav UPICC stiller til lojalitet. For å fastlegge innholdet av det norske lojalitetsprinsippet, er særlig rettspraksis relevant, samt formelle lovbestemmelser og juridisk teori.

## **1.3 Presisering og avgrensing**

Overordnet har UPICC et internasjonalt anvendelsesområde. Imidlertid er perspektivet for oppgaven, bidraget i norsk rett. Således vil ikke det internasjonale perspektivet bli drøftet,

som f.eks. hvorvidt UPICC kan være en brobygger mellom rettstradisjonene ”common law” og ”civil law”, med mindre et internasjonalt perspektiv er nødvendig for å belyse innholdet i UPICC.

Det er kontraktsforhold mellom kommersielle aktører som er utgangspunktet for vurderingstemaet. Men også andre partsstillinger og rettsområder vil kunne bli tatt i betraktning, for å kaste lys over enkelte problemstillinger. Siden oppgavens tema er ”lojalitet i kontraktsforhold”, utelukker det en vurdering av lojalitetskrav innenfor andre rettsområder. Eksempelvis er lojalitet også sentralt i arbeidsretten. Det er det materielle innholdet av lojalitetsprinsippet som blir belyst. Sålde vil ikke de nærmere virkningene av brudd på lojalitetsplikten bli behandlet.

#### **1.4 Videre fremstilling**

Siden UPICC ikke faller inn under norsk retts tradisjonelle rettskilder, må det først redegjøres for hva UPICC er, samt dens legitimitet internasjonalt og i norsk rett. Deretter vil kravene til lojalitet, som henholdsvis norsk rett og UPICC oppstiller, bli nærmere analysert, for å vurdere bidraget. Først skal kravet til lojalitet som et overordnet prinsipp vurderes. Deretter vil det bli tatt tak i mer konkrete tilfeller, herunder hvilke lojalitetskrav som kan oppstilles ved utøvelse av detensjonsrett, nektelse av ufullstendig leveranse, plikten til å reklamere, samt før avtale er endelig inngått. Videre vil det bli drøftet hvorvidt UPICC kan bidra til lojalitetsvurderinger etter avtaleloven § 33 og § 36. Etter det blir det tatt stilling til om UPICC kan belyse lojalitetskrav ved fortolkning av avtaler, før det til slutt oppstilles en konklusjon.



## **2 Om UNIDROIT og andre internasjonale instrumenter**

### **2.1 UNIDROIT Institute**

The International Institute for the Unification of Private Law (forkortet UNIDROIT Institute) er et mellomstatlig og uavhengig privat organ, lokalisert i Roma i Italia. Organisasjonen har sin opprinnelse som hjelpeinstans under Folkeforbundet i 1926. I 1940 ble UNIDROIT Institute reetablert med grunnlag i en multilateral avtale, den såkalte UNIDROIT Statute.<sup>1</sup> I dag er det 63 medlemsland som har tilsuttet seg statuttene, herunder alle de nordiske landene. Arbeidet blir finansiert ved økonomiske bidrag fra medlemslandene.

I tiden da UNIDROIT Institute fungerte som hjelpeinstans for Folkeforbundet, arbeidet de betydelig med utarbeidelsen av konvensjonen CISG.<sup>2</sup> Etter dette har arbeidet bestått i forskning og systematisering, særlig innenfor den kommersielle kontraktsretten. Formålet er å modernisere og samtidig å harmonisere internasjonal rett.<sup>3</sup> Et resultat av arbeidet er flere anbefalinger, modellover og nedfelte prinsipper, herunder UPICC. UNIDROIT Institute sitt arbeid er verdensomspennende. Således er UPICC ikke begrenset av ulike rettstradisjoner.

### **2.2 UPICC**

UPICC kom for første gang i 1994. Etter dette har vi fått en 2004-versjon, før dagens gjeldende versjon fra 2010. Den nyeste utgivelsen tilsvarer på mange områder 2004-utgaven, men enkelte tilføyelser og presiseringer har kommet til. I alt består instrumentet av 11 kapitler, som regulerer ulike områder innen kontraktsretten. Eksempler på områder som reguleres er avtaleinngåelse, fullmakt, gyldighet, mislighold, motregning og tolkning.

---

<sup>1</sup> Statuttene, samt mer informasjon om UNIDROIT Institute, finnes på [www.unidroit.org](http://www.unidroit.org).

<sup>2</sup> Se pkt 2.3.2 om CISG.

<sup>3</sup> Slik dette fremkommer av bl.a. preambelen til UPICC (se pkt. 2.2).

I starten fremkommer et ”Preamble” som legger til grunn formålene og anvendelsesområdene tiltenkt UPICC. Utgangspunktet er at UPICC skal fungere som et alternativt regelverk, i et internasjonalt kontraktsforhold mellom kommersielle aktører. UNIDROIT Institute mener imidlertid at UPICC har et videre anvendelsesområde enn hva navnet gir uttrykk for. Blant annet kan prinsippene tjene som modell for en nasjonal lovgiver eller ha en utfyllende funksjon der nasjonal bakgrunnsrett ikke strekker til, jf. preambelet. En nærmere grensedragningen mellom kommersielle og ikke-kommersielle kontrakter blir derfor ikke avgjørende for om UPICC skal legges til grunn. Det må heller vurderes om regelen som kommer til uttrykk, vil passe på den konkrete situasjonen.

UPICC er ikke på noen måte bindende for medlemsstatene. Det må dermed foreligge en tilslutning til UPICC i konkrete saker for at dem skal anvendes. En domstol kan f.eks. vise til UPICC ved fortolkning av nasjonal rett. Skal UPICC komme direkte til anvendelse mellom kontraktsparter, må dette avtales.

### 2.2.1 Systematikken i UPICC

Rettsområdene behandlet i UPICC er delt inn i egne kapitler. Herunder finner vi de konkrete artiklene som innehar en tekst, samt tilhørende kommentarer og illustrasjoner. Artikkelteksten må sees i sammenheng med disse, for å finne det nærmere meningsinnholdet. Det er altså artikkelen sammen med kommentarene og illustrasjonene, som utgjør prinsippet.<sup>4</sup>

Kommentarene fremhever hva UNIDROIT Institute har ment med de enkelte ord og uttrykk i artikkelteksten. Således kan kommentarene sammenlignes med lovforarbeider i norsk rett. På grunn av systematikken vil det i mindre utstrekning være behov for å se hen til andre rettskilder, for å fastlegge meningsinnholdet i den enkelte regulering.

---

<sup>4</sup> Viggo Hagstrøm, Obligasjonsrett, 2. utg. 2011 (heretter forkortet Hagstrøm), s. 31, uttaler: UPICC er ”bygget opp etter modell av amerikanske Restatements... som til sammen utgjør en enhet”.

### 2.2.2 UNILEX

UNILEX er en database hvor UNIDROIT Institute har samlet avgjørelser som anvender UPICC. Dette kan være avgjørelser fra både nasjonale og internasjonale domstoler, særlig voldgiftsdomstoler. Databasen finnes på [www.unilex.info](http://www.unilex.info).

I hver avgjørelse kommer ”Keywords” og ”Abstract” opp, som det antas at UNIDROIT Institute selv har forfattet. Videre gis det i visse tilfeller adgang til hele eller deler av avgjørelsen. Særlig voldgiftsdommene inneholder kun utdrag av domspremissene. UNILEX er på ingen måte en uttømmende base for avgjørelser, slik som denne kommentaren (i rød skrift) på nettsiden gir uttrykk for:

“Users are reminded that since most of the decisions relating to the UNIDROIT Principles are arbitral awards which are not published, the total number of decisions referring in one way or another to the UNIDROIT Principles is considerably greater than the figures indicated in this database.”

UNILEX er en god kilde til voldgiftsdommer, som ellers er lite tilgjengelige for offentligheten. Databasen innehar også en god systematisering av hvilke prinsipper som avgjørelsene nevner.

## 2.3 Lignende instrumenter

Det er flere instrumenter som må nevnes i tilknytning til en drøftelse av UPICC. Grunnen til det er at instrumentene har mange av de samme målsettingene, nemlig å harmonisere den internasjonale kontraktsretten. Til sammen kan de si noe om rettstilstanden og utviklingen internasjonalt.

### 2.3.1 PECL

Principles of European Contract Law<sup>5</sup> (forkortet PECL) ble utarbeidet av Commission on European Contract Law (CECL) i tiden 1980 til 2003, da de arbeidet med en felles kontraktsrett for den Europeiske Union (EU). PECL består av 3 deler som omhandler sentrale områder innenfor kontraktsretten. Som eksempler kan nevnes fullmakt, gyldighet, avtaleinngåelse og mislighold. Del 1 og 2 ble utgitt i 1999, mens del 3 kom i 2003. Sistnevnte omhandler i hovedsak områder innenfor pengekravsretten, slik som motregning, overdragelse av pengekrav mv. Mange av de personene som har utarbeidet UPICC, har også vært med på utarbeidelsen av PECL. Reguleringene i instrumentene tilsvarer hverandre langt på vei.

Systematikken og oppbygningen er den samme som ved UPICC, men PECL har i tillegg ”notes” som henviser til rettskilder innenfor EU-statene. Det kan kort påpekes at i motsetning til UPICC, har PECL kun Europa som nedslagsfelt. PECL er heller ikke bindende.

### 2.3.2 CISG

De Forente Nasjoner (FN) opprettet i 1980 Convention on Contracts for the Internationale Sale of Goods (CISG), etter arbeid som stammet helt tilbake til 1920 (et arbeid som UNIDROIT Institute var meget involvert i). CISG omhandler blant annet avtaleslutning og rettsvirkninger ved kjøp.<sup>6</sup> I motsetning til UPICC og PECL er CISG en folkerettslig forpliktende konvensjon. Etter et nordisk lovsamarbeid for en felles kjøpslov, ble CISG transformert til norsk rett ved vedtagelsen kjøpsloven.<sup>7</sup>

Flere av reguleringene i CISG og UPICC samsvarer, se f.eks. UPICC art. 2.1.3 (”withdrawal of offer”) hvor kommentar 1 fremhever at bestemmelsen tilsvarer CISG art. 15. Altså

---

<sup>5</sup> Se Ole Lando m.fl., Udenrigshandelens kontrakter, 5. utg. 2006 (forkortet Lando), s. 9-12, for en nærmere redegjørelse.

<sup>6</sup> Se Lando, s. 15-17.

<sup>7</sup> For en nærmere redegjørelse av innføringen i norsk rett, se Viggo Hagstrøm, Kjøpsrett, 2005, s. 35-40.

bygger både CISG og UPICC på samme grunntanker, selv om den systematiske oppbyggingen ikke er den samme.

### 2.3.3 Uttrykk for lex-mercatoria

Lex-mercatoria vil si ulovfestede regler og prinsipper i internasjonal handel, som ikke nødvendigvis har noen klar forankring i nasjonal rett. Særlig UPICC, PECL og CISG kan bidra til å klargjøre innholdet av lex-mercatoria.<sup>8</sup>

---

<sup>8</sup> Se Lando, s. 8 og Hagstrøm, s. 62.



### 3 Prinsippenes betydning

#### 3.1 UPICC sin "egenvekt"

I det følgende er spørsmålet om UPICC har en "egenvekt", som i seg selv kan begrunne at rettsanvendere bør ta UPICC i betraktning.

##### 3.1.1 Ikke bindende prinsipper

Bindende lovreguleringer har i seg selv en vekt fordi de til en viss grad må følges. Som nevnt er UPICC ikke bindende. Anvendelsen avhenger da av hvorvidt gode løsninger kommer til uttrykk. Hagstrøm uttrykker i denne retning at det dreier seg om "...anbefalte løsninger uten annen vekt enn den som ligger i deres overbevisningskraft".<sup>9</sup> Det er rettsanvenderne som har "ansvaret" for at UPICC skal få gjennomslag.

I voldgiftssaken Ad Hoc Arbitration (San José, Costa Rica), 30.04.2001, uttalte domstolen bl.a. at UPICC innehar "...clearly enunciated and specific rules coherently organized in a systematic way", som grunnlag for anvendelsen<sup>10</sup> Det legges til grunn at UPICC er presist og systematisk utformet. Reguleringene i UPICC taler i seg selv for at de bør anvendes der det er behov for det.

##### 3.1.2 Arbeidsgruppen

UPICC sin "egenvekt" kan underbygges av de som har utformet instrumentet. Arbeidsgruppen til 2010-utgaven av UPICC, bestod av meget dyktige jurister, for det meste profesorer fra ulike nasjoner. På listen står kjente navn som Michael Joachim Bonell og Ole

---

<sup>9</sup> Jf. Hagstrøm, s. 62.

<sup>10</sup> UNILEX: saken gjaldt en tvist mellom et selskap fra Costa Rica og et selskap fra Frankrike. Uenigheter skulle løses på grunnlag av "good faith and fair dealing".

Lando.<sup>11</sup> Flere av de som har utarbeidet UPICC har også arbeidet med PECL. Således må det legges til grunn at arbeidsgruppen har omfattende erfaring, som igjen bør resultere i et gjennomregulert instrument.

### **3.2 UPICC sin legitimitet internasjonalt**

Å vurdere hvorvidt internasjonale kommersielle aktører tar i bruk UPICC, hadde vært en for omfattende oppgave, fordi kontraktene ikke er tilgjengelige. Imidlertid vil voldgiftspraksis kunne vise hvorvidt kontraktsprater tar i bruk UPICC, samt voldgiftsrettens standpunkt.

#### **3.2.1 Voldgiftspraksis**

UPICC har særlig blitt anvendt i voldgiftspraksis. Anvendelsen har funnet sted, både i form av at UPICC i seg selv har blitt lagt til grunn, men også vist til som en kilde til forståelsen av jussen. Også nasjonale domstoler har til en viss grad anvendt UPICC. Det må legges til grunn at UPICC har fått en viss anerkjennelse internasjonalt, men det totale perspektivet kan vanskelig fastslås, så lenge det dreier seg om voldgiftsdommer, som i utgangspunktet er unntatt offentlighet.<sup>12</sup>

### **3.3 UPICC sin stilling i norsk rett**

Så lenge det foreligger en skriftlig avtale, vil avtaleteksten være den primære kilden for å fastlegge rettighetene og pliktene partene imellom. Det er først når avtalen ikke tilstrekkelig regulerer et aktuelt forhold, at det må sees hen til sekundære kilder, særlig bakgrunnsretten. UPICC bærer preg av å være bakgrunnsrett. Det vil av den grunn være hensiktsmessig å se UPICC under denne synsvinkelen i norsk rett.

---

<sup>11</sup> Listen over medlemmer av arbeidsgruppen frakommer innledningsvis av UPICC s. X (s. 10).

<sup>12</sup> Se UNILEX som tilgjengeliggjør voldgiftspraksis, men også praksis fra nasjonale domstoler.



### 3.3.1 Bakgrunnsrett

Med bakgrunnsrett siktes det til regler og prinsipper, lovfestet og ulovfestet, som vil komme til anvendelse i situasjoner som krever det. Det ville vært en for omfattende oppgave å angi uttømmende hva som menes med bakgrunnsrett.

Overordnet kan det legges til grunn at bakgrunnsretten har to funksjoner. For det første vil bakgrunnsretten kunne ha en supplerende funksjon, i den forstand at den utfyller kontrakten når den ikke tilstrekkelig regulerer et forhold. Har ikke partene avtalt tid for levering, vil eksempelvis kjøpsloven § 9 bestemme at varen skal leveres ”innen rimelig tid”. For det andre vil bakgrunnsretten kunne ha en bestemmende funksjon. Såkalt preseptoriske regler vil overstyre kontrakten, dersom partene har avtalt en avvikende regulering fra den preseptoriske regelen. F.eks. vil en avtale som stiller en forbruker dårligere enn det forbrukerkjøpsloven krever, ikke opprettholdes, jf. § 3.<sup>13</sup>

### 3.3.2 Har UPICC stilling som bakgrunnsrett?

For å finne ut av om UPICC har stilling som bakgrunnsrett, må det tas stilling til UPICCs rettskildemessige status. I norsk rett bestemmer de som anvender retten hva som er en rettslig kilde. En rettslig kilde har argumenter som sier noe om jussen innenfor et aktuelt rettsområde. Vekten av argumentene kan variere ut fra hvilken kilde de er hentet fra. Den fremste av rettsanvenderne er Høyesterett, som har det avgjørende ordet i en rettsprosess i Norge, jf. Grunnloven §§ 88 og 90. Dersom Høyesterett har anvendt en kilde i domspremissene kan en med sikkerhet si at denne kilen har rettslig status. Andre rettsanvenderne vil følge i sporet til Høyesterett og legge de samme kildene til grunn ved løsningen av tilsvarende rettsspørsmål.

---

<sup>13</sup> Lov om forbrukerkjøp, 21. juni 2002 nr. 34 (forbrukerkjøpsloven). Forbrukerkjøp er kjøp mellom en næringsdrivende og en privatperson som ikke handler i næringsvirksomhet, jf. forbrukerkjøpsloven § 1.

Hva som skal være bakgrunnsrett, kan eksplisitt avtales mellom partene. Har ikke partene avtalt bakgrunnsretten, må det foretas en konkret vurdering. UPICC sin stilling vil følgelig bli drøftet under forutsetning av henholdsvis avtalt anvendelse og ikke-avtalt anvendelse. Etter preambelet til UPICC er det en utgangspunktet at partene avtaler anvendelsen. Pre-ambelet uttaler at UPICC også kan få anvendelse der det ikke foreligger noen eksplisitt avtale, således som bakgrunnsrett.

### 3.3.2.1 Avtalt anvendelse

Har partene avtalt anvendelsen av UPICC, må instrumentet anses for å være en del av avtalevilkårene. Det er den aktuelle klausulen som må fortolkes, for å finne ut av i hvilken utstrekning UPICC kommer til anvendelse. Foreligger det en generell henvisning til UPICC, må det kunne konstanteres at UPICC vil ha en helhetlig funksjon som bakgrunnsrett, nettopp fordi UPICC regulerer flere sentrale områder innenfor kontraktsretten. Således vil annet lovvalg bli ”helt subsidiært”.<sup>14</sup>

Det må imidlertid presiseres at avtalt anvendelse av UPICC, ikke utelukker annen bakgrunnsrett. Særlig gjelder dette bakgrunnsrett som er av preseptorisk karakter. Foreligger det et kjøp mellom en næringsdrivende og en forbruker, vil norske ”forbrukerlover”<sup>15</sup> overstyre reguleringer i UPICC, som er i strid med disse. Det kan legges til grunn at en avtalt anvendelse langt på vei vil føre til at UPICC vil ha en funksjon som bakgrunnsrett i norsk rett.

---

<sup>14</sup> Jf. Hagstrøm, s. 62.

<sup>15</sup> Med ”forbrukerlover” siktes f.eks. til forbrukerkjøpsloven og lov om håndverkertjenester m.m. for forbrukere av 16. juni 1989 nr. 63.

### 3.3.2.2 Ikke avtalt anvendelse

Utover det avtalte, vil det parter kunne anføre UPICC i konkrete saker, gjerne for domstolen. For det første kan UPICC anføres fordi parten mener at reguleringen som kommer til uttrykk er god. Slike anførsler vil være praktisk der rettstilstanden er usikker. For det andre vil UPICC kunne anføres til støtte for allerede eksisterende reguleringer i norsk rett. UPICC selv uttaler følgende: ”They may be used to interpret og supplement domestic law”, jf. preambelet.

Sistnevnte grunnlag må utdypes. I norsk kontraktsrett har vi overhengende ulovfestede prinsipper, som vil kunne komme til anvendelse som bakgrunnsrett. Disse kalles for ”allminnelige obligasjonsrettslige prinsipper”.<sup>16</sup> UPICC samsvarer langt på vei med norske prinsipper, men har også avvikende reguleringer. Grunnen til samsvaret ser vi i den historiske utviklingen. Som nevnt var UNIDROIT Institute meget delaktige i utarbeidelsen av CISG. Videre har CISG hatt betydelig innflytelse i norsk rett, særlig gjennom vedtakelsen av kjøpsloven.

Spørsmålet blir om UPICC i seg selv er å anse som en rettskilde i norsk rett, og i tilfellet hvilken vekt som kan tillegges. I det følgende vil det bli sett hen til teoriens stilling til UPICC, før den faktiske anvendelsen i rettspraksis tas i betraktning.

#### 3.3.2.2.1 Juridisk teori

Juridisk teori viser i stor grad til UPICC. For eksempel har Hagstrøm, i boken Obligasjonsrett, uttalt at det vil bli ”gjort betydelig bruk” av UPICC.<sup>17</sup> Når det henvises til UPICC er dette gjerne for å vise til hva som gjelder internasjonalt, men også som argument for en konkret løsning i norsk rett. Videre uttaler Hagstrøm at UPICC har fått ”betydelig aner-

---

<sup>16</sup> For en nærmere redegjørelse, se Hagstrøm, s. 70-77.

<sup>17</sup> Jf. Hagstrøm, s. 62.

kjennelse”.<sup>18</sup> Utover dette vurderes ikke UPICC sin generelle stilling nærmere. Det må antas at så lenge forfattere viser til UPICC, innrømmes det en grad av rettskildemessig verdi.

Det hjelper imidlertid lite at teorien anerkjenner UPICC, hvis ikke domstolene anvender prinsippene. Anerkjennes ikke UPICC i rettspraksis, står instrumentet kun igjen som et teoretisk verktøy.

#### *3.3.2.2.2 Anvendelsen av UPICC i rettspraksis*

En måte å finne ut av den faktiske anvendelsen, er å se hen til rettspraksis. Særlig vil høyesterettspraksis være relevant, fordi Høyesterett har siste ordet i en rettslig tvist i Norge, og for øvrig fordi domstolen består av meget kompetente fagpersoner.<sup>19</sup> Har Høyesterett anvendt UPICC, kan andre rettsavnevndere også anvende instrumentet i sin rettslige argumentasjon. Således vil en anerkjennelse i Høyesterett, antakelig føre til en økt bruk, avhengig av hvor mye vekt UPICC tillegges.

Søk i databaser<sup>20</sup> viser hvor mange ganger UPICC er nevnt i rettspraksis. Selv om teorien anerkjenner og bruker UPICC i sine fremstillinger, er UPICC kun anført og drøftet i Høyesterett én gang.

I Rt. 2008 s. 969 hadde en smoltprodusent rammeavtale om levering av smolt til en lakseoppdretter. I det smoltprodusenten leide ut produksjonsutstyret oppstod spørsmålet, om

---

<sup>18</sup> Jf. Hagstrøm, s. 62, som herunder bl.a. viser til Lars Marius Heggeberget og Espen Nyland i TfR 2000: Formulering av internasjonale kontraktsrettslige grunnprinsipper og betydningen for norsk rett, s. 251 ff, i sin fotnote 39.

<sup>19</sup> Jf. Grunnloven § 88 og § 90.

<sup>20</sup> [www.lovdato.no](http://www.lovdato.no) og [www.rechtsdata.no](http://www.rechtsdata.no); søket vil kun omfatte publiserte avgjørelser.

også leveringsforpliktelsen, med frigjørende virkning, var overdratt til leietaker. Naturalkreditor, Egil Kristoffersen & Sønner AS, påberoper i premiss 12 blant annet UPICC:

”Lagmannsretten har uriktig lagt til grunn at den opprinnelige debitor blir frigjort fra sin oppfylleelsesplikt hvis kreditor holder seg til den nye debitor. Det riktige er at det i dag må kreves en direkte skylderklæring fra den nye debitor overfor kreditor. Den tidligere løsningen i norsk rett har vært sterkt kritisert i juridisk teori og kan ikke lenger opprettholdes. Dette underbygges av det som er lagt til grunn blant annet i svensk og dansk rett og internasjonalt i UNIDROIT-prinsipper om internasjonale kommersielle kontrakter og i Prinsipper for europeisk kontraktsrett (PECL).”

Det anføres altså at norsk rett må endres, bl.a. fordi den ikke er i tråd med internasjonale prinsipper. Til dette svarer førstvoterende i premiss 27:

”Dette er ikke i samsvar med det som tradisjonelt har vært lagt til grunn i Norge...Våre alminnelige ulovfestede regler om overtakelse av ytelsesplikter – gjerne behandlet under betegnelsen gjeldsovertakelse – går ut på at...Det er på det rene at en annen løsning enn den norske fra langt tid tilbake er valgt i dansk og svensk rett, og fra Kristoffersens side er det også vist til annet internasjonalt materiale. Men ikke noe av dette er bindende for norsk rett, og jeg kan ikke se at det gir grunnlag for å fravike det som i lang tid har vært ansett som gjeldende hos oss.”

Videre uttaler førstvoterende i premiss 28 vedrørende påberopelsen av overnasjonale prinsipper:

”Jeg går heller ikke på dette punktet inn på hva som nærmere ligger i det internasjonale materialet Kristoffersen har vist til, som etter min mening uansett ikke kan føre til noen endret løsning i norsk rett”. Lagmannsrettens dom blir enstemmig stadfestet. Høyesterett foretar ikke en nærmere vurdering av det internasjonale materialet som er anført, herunder

UPICC. På bakgrunn av dommen må det kunne legges til grunn at UPICC ikke vil bli anvendt, ved motstrid med norske rettskilder.

Siden Høyesterett kun har sett til UPICC i en sak, vil det være hensiktsmessig å ta lagmannsrettsavgjørelser i betraktning. Tilsvarende søk på lagmannsrettsavgjørelser viser at UPICC er nevnt totalt ni ganger. En av avgjørelsene er imidlertid den som ble stadfestet av Høyesterett i 2008-dommen.

Det er ingen av de åtte avgjørelsene som drøfter UPICC inngående. I noen av sakene har en part anført prinsippene, uten at retten har bemerket anførselen. I andre saker har ikke noen av partene spesifikt anført prinsippene, men retten legger de til grunn, gjerne i sammenheng med at det vises til litteratur av Hagstrøm. Et annet alternativ er at en part har anført prinsippene og at dem legges til grunn av retten.<sup>21</sup>

En gjennomgang av rettspraksis viser at UPICC har fått en viss anerkjennelse av domstolene. Det kan konstanteres at UPICC har en rettskildemessig status. Imidlertid viser også rettspraksis at UPICC ikke har hatt noen avgjørende argumentasjonsverdi til nå. UPICC har heller fungert som støtteargumentasjon, til allerede eksisterende reguleringer i norsk rett. Der UPICC avviker fra norsk rett, avvises anvendelsen, jf. Høyesterett i 2008-dommen. Påberopelsen og anvendelsen i rettspraksis kan forandre seg med tiden, dersom domstolen blir mer kjent med å bruke UPICC. Dette fordrer at parter påberoper seg UPICC i fremtiden.

---

<sup>21</sup> Se eksempelvis avgjørelsene i LB-2009-193783, LG-2009-60847, LG-2007-52078.

## **4 Lojalitetsstandarden etter norsk rett og etter UPICC**

### **4.1 Innledning**

Partene i et kontraktsforhold har en gjensidig plikt til å ta hensyn til hverandre. Plikten går under flere navn, eksempelvis ”lojalitet”, ”good faith and fair dealing”, ”Treu und Glauben”. Lojalitetspliktene er et overordnet krav i kontraktsretten. Den nærmere vurderingsgrunnlaget kan således være vanskelig å trekke. Utover det at lojalitetsplikten er et generelt krav, kan det også være situasjoner hvor det stilles spesifikke krav til lojalitet.

I det følgende vil det bli vurdert om UPICC kan bidra i fastleggelsen av det overordnede kravet til lojalitet i norsk rett. Deretter vil det bli drøftet om UPICC kan bidra i mer konkrete lojalitetsvurderinger.

### **4.2 Kravet til lojalitet etter norsk rett**

I motsetning til andre land, har vi i norsk rett ikke et generelt lovfestet krav til lojalitet i kontraktforhold.<sup>22</sup> Fordi det ikke kan vises til en konkret lovbestemmelse, må det rettslige grunnlaget nødvendigvis fremkomme av andre rettskilder. Spørsmålet er hvordan et lojalitetskrav har kommet til uttrykk og hvilket plikter som kan utledes.

#### **4.2.1 Rettslig grunnlag**

##### **4.2.1.1 Lojalitetsprinsippets utvikling i rettspraksis**

Så lenge det ikke foreligger en nedskreven regel, vil særlig høyesterettspraksis være av interesse. I Rt. 1984 s. 28 ble en kausjonserklæring kjent ugyldig etter avtaleloven § 33, fordi banken bl.a. ikke hadde opplyst om at kassakreditten var overtrukket. Banken måtte forstå at en kausjonserklæring ikke ville blitt gitt, dersom vedkommende hadde fått opplys-

---

<sup>22</sup> F.eks. har tysk rett et generelt lojalitetskrav i Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) § 242 ”Treu und Glauben”.

ningene. I tillegg ble det stadfestet at banken ikke hadde handlet i samsvar med ”ulovfestede regler om lojalitet i kontraktsforhold”.

Tilsvarende spørsmål var oppe for Høyesterett i Rt. 1988 s. 1078. I denne saken fikk ikke kausjonisten medhold i spørsmålet om banken hadde brutt en aktsomhetsplikt, ved ikke å gi opplysninger om lånets utvikling. Det interessante er imidlertid at Høyesterett uttaler følgende: ”Jeg legger til grunn at det i kausjonsforhold, som i kontraktsforhold ellers, må stilles krav til aktsom og lojal opptreden fra kreditors side... Dette kravet til aktsomhet og lojalitet må gjelde ikke bare ved stiftelsen av kausjonsforpliktelsen, men så lenge forpliktelsen består...”

De ovennevnte dommene gir uttrykk for at det har vært en utvikling av lojalitetskrav i kausjonsforhold. Utover i kausjonsforholdstilfellene har Høyesterett tolket lojalitetskravet som ble oppstilt i 1988-dommen, som en generell lojalitetsplikt i kontraktsretten. Den samme vurderingen ble lagt til grunn i Rt. 1995 s. 1460,<sup>23</sup> som gjaldt salg av aksjer. Også i Rt. 2005 s. 268 ble det vist til 1988-dommen som grunnlag for en generell lojalitetsplikt.<sup>24</sup> Saken gjaldt spørsmålet om avtale vedrørende slakting av laks var inngått, og eventuelt misligholdt av denne.

#### 4.2.1.2 Lovbestemmelser og juridisk teori

Det er flere lovbestemmelser som bygger på lojalitetshensyn. Etter avtaleloven § 33 kan en avtale bli kjent ugyldig hvis relevante opplysninger er holdt tilbake. Avtaleloven § 36 omhandler såkalt rimelighetssensur, hvor illojal adferd kan være relevant grunnlag for å sette en avtale til side eller revidere den. Kjøpsloven § 19 (1) (b) oppstiller innenfor sitt anvendelsesområde krav til opplysninger. Disse bestemmelsene er eksempler på at lovgiver anerkjenner at det stilles krav til lojalitet i kontraktsforhold.

---

<sup>23</sup> På side 1469.

<sup>24</sup> Jf. premiss 55.



Utviklingen av lojalitetsprinsippet i rettspraksis og lovgivers vedtakelse av lovbestemmelser som helt eller delvis bygger på lojalitetshensyn, har medført at juridisk teori har foretatt nærmere vurderinger av lojalitetskrav i kontraktsforhold.

#### 4.2.1.3 Vekselvirkning

Det er utviklingen i rettspraksis, lovgivers vedtakelse av lovbestemmelser som bygger på lojalitet og teoriens nærmere analyse, som i hovedsak er grunnlaget for at vi norsk rett har et lojalitetsprinsipp. En gjennomgang av disse rettskildene vil bidra til en nærmere fastlegelse av hvilke krav som kan stilles til kontraktspartene etter lojalitetsprinsippet. I det følgende vil særlig rettspraksis bli tatt i betraktning.

#### 4.2.2 Rettslig standard

Utgangspunktet for vurderingen følger av Rt. 1988 s. 1078. Partene må utvise ”lojal og aktsom opptreden”. Spørsmålet er hvilke krav som kan oppstilles etter denne rettssetningen. Høyesterett foretar ikke i dommen en nærmere redegjørelse for hva de mener at skal være omfattet. Rettsetningen kan tolkes slik at det stilles krav til åpenhet og samarbeid mellom partene. Høyesterett har heller ikke i senere tid lagt til grunn noen doktriner eller eksplisitte vilkår.<sup>25</sup> Lojalitetsprinsippet er således en rettslig standard, i den forstand at hvilke krav som stilles må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

En gjennomgang av høyesterettspraksis, viser at enkelte plikter fremstår som sentrale innenfor lojalitetsprinsippet. For det første har partene en generell plikt til å gi hverandre opplysninger, som har betydning for avtaleforholdet.<sup>26</sup> For det andre vil krav til lojalitet

---

<sup>25</sup> Jf. Henriette Nazarian, Lojalitetsplikt i kontraktsforhold (forkortet Nazarian), 2007, s. 96.

<sup>26</sup> Jf. Rt. 1988 s. 1078 og Rt. 1995 s. 1460. Et generelt krav til opplysningsplikt kan også forankres i avtaleloven § 33.

føre til at partene har en gjensidig taushetsplikt om sensitiv informasjon som fremkommer under samarbeidet.<sup>27</sup> Der det foreligger et særlig samarbeidsforhold, vil for det tredje, lojalitetsplikten kunne begrunne en egen plikt til å realisere den felles målsetting.<sup>28</sup> Et fjerde krav er at en part kan ha en frarådningsplikt ovenfor motparten.<sup>29</sup> Frarådningsplikten må gjelde i spesielle tilfeller, der det vil være illojalt å ikke si fra til motparten, dersom han er i ferd med å ta et feil valg. Disse pliktene som oppstilles, viser at partene på generelt grunnlag må ta hensyn til hverandre.

### **4.3 Kravet til lojalitet etter UPICC**

UPICC har nedfelt et generelt lojalitetskrav i art. 1.7. Dette fordrer en noe annen tilnærming, for å fastlegge innholdet av lojalitetskravet enn ved norsk rett. Det er i første rekke bestemmelsen, med dens kommentarer, som danner grunnlaget for hvilke lojalitetsplikter som kan oppstilles mellom partene.

#### **4.3.1 Ordlyden i art. 1.7**

Det følger av UPICC art. 1.7 (1) at partene skal opptre i samsvar med ”good faith and fair dealing”.<sup>30</sup> UNIDROIT Institute har gitt bestemmelsen en preseptorisk karakter, ved at kravet verken kan begrenses eller utelukkes helt, jf. art. 1.7 (2).

Siden UPICC i utgangspunktet ikke er bindende, må den preseptoriske karakteren presiseres. Der kontraktsparter avtaler anvendelsen av UPICC i sin helhet, er det klar nok at de er bundet av ”good faith and fair dealing”, på avtalerettslig grunnlag. Imidlertid kan ikke denne plikten utelukkes av partene, jf. kommentar 4, til

---

<sup>27</sup> Jf. Rt. 1995 s. 1460 (s. 1469 i dommen).

<sup>28</sup> Jf. Rt. 1995 s. 1711 (s. 1726 i dommen).

<sup>29</sup> Jf. Rt. 2003 s. 1252 (premiss 29 i dommen).

<sup>30</sup> Den tyske versjonen av UPICC art. 1.7 viser til ”Treu und Glauben”, den samme ordlyden som etter den generelle lojalitetsbestemmelsen i tysk rett, BGB § 242.

art. 1.7, som fremhever at kravet er "of such a fundamental nature". Det samme er til grunn i voldgiftspraksis.<sup>31</sup> Dette tyder på at "good faith and fair dealing" internasjonalt har en preseptorisk karakter.

Direkte oversatt må "good faith" forstås som god tro. Såkalte "god tro-vurderinger" er kjent i norsk rett.<sup>32</sup> Kravet til "fair dealing" må kunne oversettes med rettferdig handel, og således også et krav til god forretningsskikk.<sup>33</sup> En vurdering av god tro må foretas på subjektiv grunnlag, i den forstand at det må sees hen til hva parten faktisk visste. Det er altså partens forutsetninger som legges til grunn. En vurdering av god forretningsskikk henspiller på en objektiv vurdering, fordi den konkrete situasjonen sammenlignes, mot det som er god skikk innen et forretningsområde.

Tilsynelatende gir art. 1.7 (1) grunnlag for både en subjektiv og en objektiv vurdering. Imidlertid så lenge "good faith and fair dealing" står sammen som ett uttrykk, taler det for én helhetlig vurdering. Kravet til "good faith and fair dealing" vurderes i ett, på objektivt grunnlag.<sup>34</sup> Bestemmelsen oppstiller en meget vid ordlyd. Kommentarer og illustrasjoner til art. 1.7 må derfor vurderes, for å se om disse kan bidra til et fastere vurderingsgrunnlag.

#### 4.3.2 Kommentarer og illustrasjoner

Kommentaren uttaler at "abuse of rights" er i strid med lojalitetskravet i art. 1.7.<sup>35</sup> Eksempelvis foreligger "abuse of rights" der en kontraktspart misbruker en rettighet etter kontrakten, kun i den hensikt å ødelegge for motparten. Videre vil det være i strid med lojalitets-

---

<sup>31</sup> UNILEX: Jf. International Court of Arbitration of the Chamber of Industry and Commerce of the Russian Federation, 08.02.2008. Saken gjaldt betalingsmislighold vedrørende en avtale om levering av gass, og spørsmål om tredjeparts innvirkning på avtalen.

<sup>32</sup> Se bl.a. avtaleloven § 33, jf. ordlyden "redelighet og god tro".

<sup>33</sup> Se Michael Joachim Bonell, *An International Restatement of Contract Law*, 3d ed. 2005 (forkortet Bonell), s. 132.

<sup>34</sup> Jf. Bonell, s. 131.

<sup>35</sup> Jf. kommentar 2, til UPICC art. 1.7.

kravet hvis "the exercise of a right is disproportionate to the originally intended result". Det vil således kunne være i strid med UPICC art. 1.7 å gjøre en avtalerettighet gjeldende, hvis rettigheten gir et uforutsett og tyngede resultat.<sup>36</sup> Vurderingen som fremheves her, har et tilsnitt til "inconsistent behavior" i art. 1.8 (se pkt. 4.3.4 nedenfor).<sup>37</sup>

Kravet til "good faith and fair dealing" gjennomsyrrer hele UPICC, jf. ordlyden "fundamental ideas". Kommentaren viser til ulike bestemmelser som "direct or indirect" gir uttrykk for et slik krav. Partene må handle i tråd med denne plikten gjennom hele kontraktens løp, "including the negotiation process".<sup>38</sup> For øvrig behøver ikke plikten eksplisitt avtales, idet den er underforstått, jf. UPICC art. 5.1.2 c). Dette følger også av voldgiftspraksis.<sup>39</sup>

UPICC art. 1.7 (1) henviser til "international trade", som er utgangspunktet for anvendelsesområdet til UPICC, jf. preambelet. Henvisningen har imidlertid en videre funksjon. Uttrykket legger til grunn en tolkingsregel. Kravet til "good faith and fair dealing" skal ikke tolkes i overensstemmelse med nasjonalstaters/rettsystemers ulike forståelser, med mindre forståelsen er generelt akseptert internasjonalt.<sup>40</sup> Begrunnelsen må være at en enhetlig forståelse av plikten skal legges til grunn. Tolkingsregelen er, på den andre siden, ikke til hinder for at UPICC kan bidra til forståelsen av lojalitetsprinsippet i norsk rett.<sup>41</sup> Slik sett vil UPICC kunne bidra til et harmonisert lojalitetskrav mellom ulike nasjoner/rettsystemer.

---

<sup>36</sup> Slike betraktninger finner sin parallell i Rt. 1931 s. 169.

<sup>37</sup> Se Bonell, s. 133-134.

<sup>38</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.

<sup>39</sup> UNILEX: Se voldgiftsdommen i International Court of Arbitration of the Chamber of Industry and Commerce of the Russian Federation, 08.02.2008. Se også avgjørelsen i Federal Court of Australia, 12.02.2003, som for øvrig konstanterer at en såkalt "Entire Agreement Clause" (dvs. kort sagt, at kun den skriftlige avtalen skal gjelde) ikke kan utelukke krav til "good faith and fair dealing".

<sup>40</sup> Jf. kommentar 3, UPICC art. 1.7.

<sup>41</sup> Jf. Nazarian, 2007, s. 123.

Illustrasjonene til art. 1.7, bidrar ikke overordnet til fastleggelsen av hva som ligger i kravet til "good faith and fair dealing".

#### 4.3.3 UPICC art. 1.8

Etter UPICC art. 1.8 kan ikke en part "act inconsistently with an understanding it has caused the other party to have and upon which that other party reasonably has acted in reliance to its detriment". Dersom en parts adferd har ført til berettigede forventninger hos motparten, kan han ikke handle i strid med disse.

Uttrykket "has caused" henviser til ulike typer adferd som har fremkalt forståelsen hos motparten. I kommentaren fremheves følgende eksempler: "from a representation made, from conduct, or from silence when a party would reasonably expect the other to speak to correct a known error or misunderstanding that was being relied upon". Mottatt, men også tilbakeholdt, informasjon kan ha ført til motpartens forståelse. Videre er kravet etter kommentaren at forståelsen, har en tilknytning til "the contractual relationship". Motpartens forventning må være berettiget, slik det uttrykkes i kommentaren: "Whether the reliance is reasonable is a matter of fact in the circumstances having regard, in particular, to the communications and conduct of the parties, to the nature and setting of the parties' dealings and to the expectations they could reasonably entertain of each other."<sup>42</sup>

UPICC art. 1.8 oppstiller et forbud mot avvikende adferd, fra en berettiget forventning skapt hos motparten. Måten denne forventningen er skapt, kan være både i form av gitt og tilbakeholdt informasjon, og annen faktisk adferd.

Etter kommentaren til UPICC art. 1.8, er bestemmelsen utslag av det generelle kravet til "good faith and fair dealing" i art. 1.7. Kravet kommer også til uttrykk andre steder i

---

<sup>42</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 1.8.

UPICC.<sup>43</sup> I kommentaren til UPICC art. 1.7 vises det til art. 1.8 på følgende måte: ”See above all Article 1.8”.<sup>44</sup> Det må legges til grunn at UNIDROIT Institute har ment at ”inconsistent behavior”, er i kjerneområdet av adferd i strid med ”good faith and fair dealing”. Slik adferd er også internasjonalt anerkjent som stridende mot lojalitetskravet.<sup>45</sup>

#### 4.3.4 Rettslig standard

Samlet sett oppstiller UPICC art. 1.7 et overordnet lojalitetskrav. Sett i sammenheng med UPICC art. 1.8, samt tilhørende kommentarer til dem begge, kan det konstanteres at ”inconsistent behavior” og ”abuse of rights” faller inn under kjerneområdet for adferd i strid med ”good faith and fair dealing”. Imidlertid oppstilles det ikke klare kriterier. Det må således vurderes konkret, hvorvidt en parts adferd er i strid med det overordnede lojalitetskravet i UPICC.

### 4.4 Sammenfatning

#### 4.4.1 Det overordnede kravet til lojalitet

Både det norske lojalitetsprinsippet og lojalitetskravet etter UPICC art. 1.7, er overordnede rettslige standarder. Etter norsk rett er prinsippet ulovfestet, mens UPICC innehar en konkret tekst (samt kommentarer/illustrasjoner). Som utgangspunkt vil det være en fordel å ha en nedskreven regel.

For å fastslå innholdet i en ulovfestet regel, må rettsanvenderen se hen til ulike rettskilderkilder. Ved en lovfestet regel vil rettsanvenderen ha en konkret tekst å ta utgangspunkt i. Teksten vil som regel være gjennomtenkt og gitt av et autoritært organ. Videre vil en lovtekst ofte inneha konkrete vilkår for vurderingen.

---

<sup>43</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.8.

<sup>44</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.

<sup>45</sup> Jf. Bonell, s. 134-135.

Spørsmålet blir om det overordnede kravet til ”good faith and fair dealing” i UPICC, kan bidra til den nærmere grensedragningen av det materielle innholdet i kravet til ”aktsom og lojal opptreden”.<sup>46</sup>

Viggo Hagstrøm uttaler følgende:<sup>47</sup> ”Det kan videre være at UNIDROIT Principles oppstiller *prinsipper som allerede har solid forankring i norsk rett*, men der *det nærmere innhold og utforming* kan være usikker. I slike tilfelle kan de internasjonale prinsippene bidra til den nærmere grensedragning”. Videre tar Hagstrøm tak i enkelte eksempler innenfor norsk obligasjonsrett, og uttaler: ”Et annet eksempel er utformingen av lojalitetsplikten i norsk rett... Hvor langt dette prinsippet kan strekkes, er imidlertid ut fra norsk materiale usikkert”. Det vises deretter til UPICC art. 1.7.

Kravene til lojalitet i norsk rett, særlig utledet av rettspraksis, kan sammenfattes med en plikt å ta rimelig hensyn til motpartens interesser.<sup>48</sup> Dersom en slik plikt ikke hadde vært oppstilt, ville kontraktsparter i større grad hatt adgang til å handle i egeninteresse. Fra et rettsøkonomisk perspektiv, kan fraværet av et lojalitetskrav føre til f.eks. økte forhandlingskostnader, fordi partene må bruke mer resurser på å sikre sine interesser.<sup>49</sup> På den andre siden kan det ikke kreves at partene hele tiden skal passe på hverandre. Tilsvarende oppstiller også UPICC et generelt lojalitetskrav, hvor det må tas hensyn til motpartens interesser, selv om kravet kommer til uttrykk på en litt annen måte.

For at UPICC skal kunne bidra til grensedragningen av lojalitetsprinsippet i norsk rett, må UPICC inneha en mer konkret vurderingsnorm. Fra et praktisk ståsted vil ikke parter se hen til et instrument, som ikke bidrar noe utover det som allerede følger av norsk rett. Proble-

---

<sup>46</sup> Jf. Rt. 1988 s. 1078.

<sup>47</sup> Jf. Hagstrøm, s. 68-69.

<sup>48</sup> Jf. Erlend Haaskold, Kontraktsforpliktelser, 2002, (forkortet Haaskjold) s. 35.

<sup>49</sup> Se Erling Eide og Endre Stavang, Rettsøkonomi, 2008, s. 131.

met er at UPICC ikke setter opp noen fastere kriterier i sitt lojalitetskrav.<sup>50</sup> UPICC bidrar således ikke til grensedragningen av lojalitetsprinsippet i norsk rett på et overordnet nivå. Imidlertid vil UPICC kunne tjene som støtteargument ved påberopelsen av lojalitetsprinsippet, fordi de to lojalitetskravene bygger på en plikt til å ta hensyn til motparten.

#### 4.4.2 Ulike typetilfeller og områder

At det overordnede kravet til lojalitet i UPICC ikke bidrar til grensedragningen i norsk rett, utelukker ikke at UPICC kan legges til grunn i mer spesifikke tilfeller. Som nevnt kommer lojalitetskrav til uttrykk flere steder i instrumentet.<sup>51</sup>

Spørsmålet blir om noen av de mer konkrete bestemmelsene i UPICC kan bidra til grensedragningen av lojalitetsprinsippet i norsk rett. Ved vurderingen vil det sees hen til både det ulovfestede lojalitetsprinsippet, men også lovbestemmelser som innehar lojalitetskrav. I det følgende vil først utvalgte typetilfeller bli vurdert, før det foretas en vurdering av andre områder innenfor kontraktsretten.

### 4.5 Typetilfeller

#### 4.5.1 Hvor langt rekker retten til å holde tilbake egen ytelse – detensjonsrett?

Utgangspunktet er at partene skal yte sine forpliktelser samtidig, særlig i tilfeller hvor det foretas levering av en enkelt ytelse. Det vil si at kjøper A gir fra seg pengesummen, samtidig som selger B leverer varen til A. Dette går gjerne under betegnelsen ”samtidighetsprinsippet”, eller ”ytelse mot ytelse”.<sup>52</sup> Herunder hvis parten ikke leverer i samsvar avtalen, kan

---

<sup>50</sup> UNILEX: Se avgjørelsen av Supreme Court of New South Wales, 01.10.1999 som gir uttrykk for at kravet til ”good faith and fair dealing” i seg selv er uklart. Partene hadde inngått avtaler vedrørende flere byggeprosjekter, men klausul om å forhandle i tråd med bl.a. ”good faith” ved uenigheter.

<sup>51</sup> Se kommentar 1, UPICC art. 1.7.

<sup>52</sup> Se Hagstrøm, s. 367.



motparten holde sin ytelse tilbake. Således utøves detensjonsrett. Retten femkommer av lov, f.eks. kjøpsloven § 42, men gjelder også utenfor lovregulerte tilfeller.<sup>53</sup>

Overordnet må to vilkår foreligge for berettiget å utøve detensjonsrett. Under forutsetning av at motparten misligholder sin ytelse, må det for det første foreligge konneksitet. Det vil si at det må være tilstrekkelig sammenheng mellom den misligholdte ytelsen og det som holdes tilbake. For det andre må tilbakeholdelsen være proporsjonal. Parten kan ikke tilbakeholde mer en det som er rimelig for å sikre sitt krav, i anledning misligholdet.<sup>54</sup>

At en part skal ha rett til å holde tilbake sin egen ytelse, når motparten ikke yter korrekt, kan begrunnes i rimelighet. Imidlertid vil rimeligheten falle bort dersom tilbakeholdelsen går for langt. I det følgende blir spørsmålet hvorvidt lojalitetsbetraktninger i UPICC kan bidra til vurderingen av hvor langt detensjonsretten rekker.

UPICC art. 6.1.4 og art. 7.1.3 oppstiller krav til samtidig levering av ytelsene, samt en rett til tilbakeholdelse.<sup>55</sup> Etter UPICC art. 7.1.3 (1) kan hver av partene "withhold performance" inntil motparten yter. Det samme gjelder ved løpende ytelser – den som skal yte sist kan holde tilbake ytelsen frem til motparten har prestert, jf. bestemmelsens (2). Ordlyden inviterer ikke til noen proporsjonalitetsvurdering som etter norsk rett. Tvert imot indikerer den at hele ytelsen kan holdes tilbake. I voldgiftspraksis har det ved anvendelsen av UPICC art. 7.1.3 heller ikke blitt tatt stilling til om det kan oppstilles et proporsjonalitetskrav.<sup>56</sup>

---

<sup>53</sup> Jf. Hagstrøm s. 369.

<sup>54</sup> Jf. Hagstrøm, s. 370-374.

<sup>55</sup> Etter kommentaren til UPICC art. 7.1.3 må bestemmelsene leses i sammenheng.

<sup>56</sup> UNILEX: Se voldgiftssaken i International Court of Arbitration (ICC), 00.04.1998, retten uttalte med henvisning til art. 7.1.3 i UPICC at detensjonsretten er allment akseptert internasjonalt. Videre uttaler retten at selger hadde tilbakeholdelsesrett, fordi kjøper var i betalingsmislighold.

Kommentaren til art. 7.1.3 innrømmer at bestemmelsens tekst ikke tar i betraktning de tilfellene hvor motparten har ytet delvis. I så fall kan parten fortsatt ha en tilbakeholdsrett, men kun i den utstrekning ”this is consonant with good faith and fair dealing (see Article 1.7)”. Således skal det foretas en lojalitetsvurdering av i hvilken utrekning ytelsen kan tilbakeholdes, der motparten har klart å levere noe.

UPICC art. 7.1.3, sett i sammenheng med kommentaren, oppstiller en regel der parten i utgangspunktet har en fullstendig tilbakeholdsrett, der motparten ikke har ytet etter det avtalte. Kun i de tilfellene der motparten har levert delvis, fremhever bestemmelsen at det skal foretas en nærmere lojalitetsvurdering. Således vil ikke UPICC bidra med lojalitetsbetraktninger, i forhold hvor langt detensjonsretten går. Norsk rett legger som nevnt til grunn et proporsjonalitetskrav, som kan sies å bygge på rimelighetshensyn mot motparten. Proporsjonalitetskravet bygger på en mer konkret vurdering etter norsk rett, enn det UPICC legger opp til.

#### 4.5.2 Ufullstendig leveranse – kreditors rett til å nekte å ta imot

Leverer motparten kun deler av det som er avtalt på forfallstidspunktet, og avtalen forutsetter en enkeltstående ytelse, foreligger det ufullstendig leveranse hvis parten tar imot. Nektet parten å ta imot den delvise ytelsen, må motparten anses for å misligholdt hele sin forpliktelse. En slik nektelse må i utgangspunktet være berettiget, fordi leveransen ikke er i henhold til det avtalte.<sup>57</sup>

Imidlertid kan en delvis leveranse være mer eller mindre tilnærmet avtalt ytelse. Der leveransen er tilnærmet fullstendig vil det kunne virke illojalt å nekte. Hagstrøm uttaler følgende: ”om deloppfyllelse kan avvises, bør baseres på hvorvidt kreditor har noen rimelig grunn til å nekte deloppfyllelse”.<sup>58</sup>

---

<sup>57</sup> Jf. Hagstrøm, s. 210-211.

<sup>58</sup> Jf. Hagstrøm, s. 211.

Innholdet av denne rimelighetsvurderingen er ikke helt klar etter norsk rett. Høyesterett har ikke foretatt en nærmere grensedragning. Spørsmålet er om UPICC kan bidra i vurderingen av når det vil være illojalt å nekte å motta leveransen.

Etter UPICC art. 6.1.1 (a) skal en part levere hele sin ytelse til det avtalte tidspunktet. For øvrig innen en tidsperiode eller rimelig tid, dersom et fast tidspunkt ikke kan fastslås, jf. (b) og (c). Innenfor de to sistnevnte tidsperioder, uttaler UPICC art. 6.1.2 uttrykkelig at parten skal levere sin del av ytelsen at "one time", med mindre noe annet fremgår av sammenhengen. UPICC oppstiller således et utgangspunkt om helhetlig leveranse.

Det fremkommer av art. 6.1.3 (1) at kreditor "may reject an offer to perform in part" når forfallstiden har inntruffet. Dette gjelder selv om et slikt tilbud "is coupled with an assurance as to the balance of the performance". Parten er således berettiget til å nekte, selv om motparten stiller nødvendige sikkerheten for ytelsen. Imidlertid gjør bestemmelsen et unntak dersom parten "has no legitimate interest" i å nekte delvis oppfyllelse. Foreligger ikke en legitim interesse skal motparten dekke eventuelle merkostnader ved at han leverer delvis, jf. bestemmelsens (2). Vurderingsnormen UPICC oppstiller, i forhold til om en nektelse vil virke illojalt, er altså "legitimate interest". Ordlyden kan oversettes med legitim, eventuelt berettiget, interesse.

I likhet med vurderingen etter norsk rett, henviser ordlyden i art. 6.1.3 til en konkret vurdering. Både "rimelig", "berettiget" og "legitimt" er vurderinger som nødvendiggjør en avveining mellom partenes interesser. Ordlyden i UPICC art. 6.1.3 bidrar ikke i seg selv til den nærmere grensedragningen.

Kommentaren til art. 6.1.3 gjør det klart at delvis levering er et unntak fra fullstendig levering, og medfører kontraktsbrudd. Nektelse er som regel berettiget.<sup>59</sup> Således kan det legges til grunn at debitor kun i unntakstilfelle er berettiget til delvis levering. Parten kan imidlertid ikke nekte delvis levering, dersom den ”not will cause any significant harm”. En slik krav bygger på ”good faith and fair dealing” i UPICC 1.7.<sup>60</sup> Det legges til grunn at partene må innfinne seg med en viss ulempe, og at det i slike tilfeller vil være illojalt å nekte uten en berettiget grunn.

Sett opp mot norsk rett, vil UPICC bidra med mer tyngde til vurderingen av om nektelse er berettiget eller ikke. Nektelse av en delvis levering er som regel berettiget. Men der parten kun lider en liten ulempe, vil nektelse virke lite rimelig ovenfor motparten, og således virke illojalt.

#### 4.5.3 Plikten til å fremsette reklamasjon

En kontraktspart kan ha en plikt til å gi opplysninger til motparten, innen en viss tid, selv om det for så vidt er motparten som har misligholdt avtalen. Er ikke ytelsen i henhold til det avtale, må det reklameres. En situasjon kan f.eks. være levering av en båt med skjevt skrog. Grunnen til at motparten må få beskjed i slike situasjoner, er bl.a. at han må få tatt stilling til påstanden om misligholdt ytelse.

Lojalitetsprinsippet i norsk rett fører til at partene må ivareta hverandres interesser, herunder vil en plikt å holde hverandre orientert være sentral. Plikten gjelder ikke kun orientering om egne forhold.<sup>61</sup> Således vil en plikt til å fremsette reklamasjon være forankret i et krav

---

<sup>59</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 6.1.3.

<sup>60</sup> Jf. kommentar 3, UPICC art. 6.1.3.

<sup>61</sup> Jf. pkt. 4.2.

til lojalitet mellom kontraktspartene. Førstvoterende i Rt. 2012 s. 1779 uttaler: ”Det alminnelige lojalitetskravet i kontraktsforhold danner grunnlag også for reklamasjonsreglene”.<sup>62</sup>

I norsk rett oppstilles det innenfor ulike områder lovfestede krav til reklamasjoner. I vanlige kjøp, samt forbrukerkjøp, settes det krav til reklamasjoner, jf. kjøpsloven § 32, bustadoppføringslova § 30,<sup>63</sup> håndverkertjenesteloven § 22 og forbrukerkjøpsloven § 27. Bestemmelsene krever varsling ”innen rimelig tid”. Norsk rett har således omfattende krav til reklamasjoner, herunder har den nærmere grensen fått en grundig behandling i rettspraksis.<sup>64</sup>

Spørsmålet er om UPICC kan tilføre noe i kravet til lojalitet, som underbygger reklamasjonsplikten, i en vurdering av norsk rett. UPICC art. 7.3.2 (1)<sup>65</sup> sier at retten til å heve kontrakten utøves ved at motparten får beskjed. Etter bestemmelsens (2) må beskjeden være gitt ”within a reasonable time”, dersom motparten har misligholdt kontrakten. Fristen for å gi beskjed løper fra parten ”has or ought to have become aware of” misligholdet.

Kommentaren fremhever at kravene om å gi motparten beskjed bygger på ”good faith and fair dealing” etter art. 1.7.<sup>66</sup> Det vil være hensynsfullt å si fra til motparten, slik at han f.eks. ikke fortsetter oppfyllelse, der parten ønsker å heve kontrakten. At krav til reklamasjon bygger på ”good faith and fair dealing” har også blitt lagt til grunn i voldgiftspraksis.<sup>67</sup>

---

<sup>62</sup> Jf. premiss 55 i dommen. Saken gjaldt korrosjonsbeskyttende belegg på bildeler. Reklamasjonen fra kjøper tilfredsstilte imidlertid ikke innholdskravene som må oppstilles, det var ikke reklamert i tide. Se også Rt. 2010 s. 103 premiss 69, saken gjaldt prisavslag ved eiendomsoverdragelse.

<sup>63</sup> Lov om avtaler med forbruker om oppføring av ny bustad m.m., 13. juni 1997 nr. 43.

<sup>64</sup> Av nyere rettspraksis, se eksempelvis Rt. 2011 s. 1768 som gjaldt kjøp av aksjeleiligheter, og nevnte Rt. 2012 s. 1779 og Rt. 2010 s. 103.

<sup>65</sup> UPICC art. 7.3.2 står i kap. 7 ”non-performance”, under seksjon 3 ”termination”.

<sup>66</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 7.3.2.

<sup>67</sup> UNILEX: I RB Zwolle 05.03.1997 (Netherlands) saken gjaldt levering av fisk og om det var reklamert i tide (hovedtekst på Nederlandsk).

Videre viser art. 7.3.2 i kommentaren, til art. 7.2.2 (e).<sup>68</sup> UPICC art. 7.2.2. omhandler nærmere bestemt retten til naturalytelse.<sup>69</sup> Retten til å kreve naturalytelse bortfaller etter bokstav (e) dersom parten ikke krever ytelsen ”within a reasonable time” etter at han ”has, or ought to have, become aware of” misligholdet.

De to nevnte bestemmelsene i UPICC, bygger på den samme vurderingen innenfor hvert sitt område, jf. slik også kommentarene til bestemmelsene uttaler det. UPICC har ingen overordnet reklamasjonsregel, men stiller krav til reklamasjon, som bygger på en generell plikt til ”good faith and fair dealing”, jf. UPICC art. 1.7.

Dersom en part ikke tar standpunkt til noe han mener er et kontraktsbrudd, kan adferden være i strid med UPICC art. 1.8. Hvis standpunkt ikke tas, er det et uttrykk for at alt er i orden. Der partene senere påberoper seg et tidligere forhold, kan det være i strid med ”inconsistent behavior”. Således kan en plikt til å gi beskjed, utledes av UPICC art. 1.8.

Voldgiftssaken i Ad hoc Arbitration (Place unknown), 04.03.2004<sup>70</sup>, illustrerer dette. En produsent leverte varer til en distributør. Partene hadde i avtalen en konkurranseklausul, som forbød distributøren å selge varer fra konkurrerende produsenter. I forbindelse med at produsenten inngikk avtale med en tredjepart, antok distributøren at produsenten ikke ville kunne levere varene. Av den grunn fikk han levert og solgte produkter fra andre. Voldgiftsretten legger til grunn at distributøren handlet i strid med konkurranseklausulen. Men siden produsenten unnlot å protestere og først innvendte dette på et senere stadium av prosessen, var hans adferd i strid med kravet i UPICC art. 1.8. Således tapte produsenten retten til å påberope seg distributørens kontraktsbrudd.

---

<sup>68</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 7.3.2.

<sup>69</sup> UPICC art. 7.2.2 står i kap. 7, seksjon 2 ”Right to performance”.

<sup>70</sup> UNILEX.

Både etter norsk rett og UPICC er reklamasjonsplikten et utslag av henholdsvis et krav etter lojalitetsprinsippet og "good faith and fair dealing". En praktisk forutsetning for anvendelsen av UPICC i dette henseende, er at instrumentet bidrar med noe utover det som følger av norsk rett. Vi ser at UPICC og norsk rett legger mye av de samme vurderingene til grunn. UPICC gir dermed ikke noe utover det som følger av kravene til reklamasjon i norsk rett.





## **5 Prekontraktuelt lojalitetsprinsipp**

I utgangspunktet oppstår rettigheter og plikter mellom kontraktsparter, først når bindende avtale er inngått. Prinsippet om avtalefriheten innebærer at partene må kunne la være å inngå en avtale, uten at forpliktelser oppstår. Lojalitetsprinsippet, slik det er uttalt i Rt. 1988 s. 1078, gjelder ”ved stiftelsen... så lenge forpliktelsen består”. Dommen legger ikke et prekontraktuelt lojalitetskrav til grunn. Følgelig blir spørsmålet om det i norsk rett kan oppstilles krav til lojalitet, før endelig avtale er inngått.

### **5.1 Etter norsk rett**

I tilfeller hvor en bindende avtale ikke er inngått, må det foreligge et særskilt rettsgrunnlag for å statuere ansvar mellom partene. Et slikt grunnlag kan fremkomme av en plikt mellom partene, til å opptre lojalt og hensynsfullt ovenfor hverandre.

Høyesterett uttaler i Rt. 1998 s. 761, på side 772, at det i norsk rett er uavklart hvor langt et prekontraktuelt ansvar rekker. Førstvoterende legger følgende vurdering til grunn: ”utgangspunktet må være at det kreves en klanderverdig opptreden under kontraktsforhandlingene – illojalitet, uredelighet, forledelse eller liknende”. Spørsmålet var om det kunne kreves erstatning som følge av at en bank ikke hadde fulgt opp med finansiering. Saksøker fikk ikke medhold. Det sluttet fra dommen at prekontraktuelt ansvar, etter culpa-ansvaret, må kunne legges til grunn.

I Rt. 2010 s 1478 var spørsmålet om bindende avtale, vedrørende et garasjeanleggsprosjekt, var inngått. En av partene hadde alene anskaffet den aktuelle tomten. Førstvoterende fremhever følgende: ”Det er i rettspraksis og teori lagt til grunn at den lojalitetsplikten som gjelder mellom partene i et kontraktsforhold, også kan komme inn før endelig avtale er inngått”. Herunder viser førstvoterende bl.a. til dommen i Rt. 1998 s. 761.

Annenvoterende (mindretallet) i Rt. 2006 s. 1585 uttaler at ”det stilles ganske strenge krav for såkalt prekontraktuelt erstatningsansvar”. Grunnen til dette må være at endelig avtale faktisk ikke er inngått.

Norsk rett oppstiller et prekontraktuelt lojalitetsprinsipp. Hagstrøm uttaler følgende: ”Norsk rett anerkjenner imidlertid at det kan oppstå erstatningsansvar også i en prekontraktuell fase, selv om enkelthetene fortsatt må sies å være usikre”.<sup>71</sup> I det følgende må det vurderes hvor langt en eventuell prekontraktuell lojalitetsplikt i UPICC rekker. Og i tilfellet om en slik vurdering har overføringsverdi til norsk rett.

## **5.2 Etter UPICC**

Området for når det stilles krav til ”good faith and fair dealing”, er etter ordlyden i UPICC art. 1.7 (1) ”in international trade”. Tilsynelatende oppstiller artikkelen et vidt lojalitetskrav, i det ordlyden i seg selv ikke begrenser artikkelen til å gjelde når kontrakt er inngått. I kommentaren fremkommer det at lojalitetskravet gjelder gjennom hele kontraktsperioden, selv om partene ikke uttrykkelig har vist til det, inkludert i ”the negotiation process”.<sup>72</sup>

Etter voldgiftsdommen i International Court of Arbitration of the Chamber of Industry and Commerce of the Russian Federation, 08.02.2008<sup>73</sup>, gjelder kravet i UPICC art. 1.7 ”from the holding of negotiations on making a contract”. Retten legger til grunn et prekontraktuelt lojalitetskrav. Således kan det konstanteres at UPICC oppstiller et krav til lojalitet i forhandlingsprosessen.

---

<sup>71</sup> Jf. Hagstrøm, s. 96.

<sup>72</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.

<sup>73</sup> UNILEX

”Negotiation prosess” kan også omfatte etterfølgende forhandlinger. Etter voldgiftspraksis har det vært oppstilt en plikt til etterfølgende forhandlinger i tråd med ”good faith and fair dealing”.<sup>74</sup> Dette taler for at UPICC sikter til ”negotiation” i vid forstand. Imidlertid ved etterfølgende forhandlinger, eksempelvis med ønske om å inngå forlik, vil det allerede foreligge en avtale. Kommentaren 1 til UPICC art. 1.7, lest i sammenheng, sikter klart nok til et prekontraktuelt lojalitetskrav.

Hva som nærmere bestemt ligger i et krav til ”good faith and fair dealing” i ”the negotiation process”, kommer ikke til uttrykk i UPICC art. 1.7. Det må således vurderes om mer spesifikke reguleringer i UPICC, kan bidra med en mer konkret vurdering av kravet til prekontraktuell lojalitet.

### 5.2.1 Særlig i forhandlinger

Ved at UPICC art. 1.7 etter kommentaren,<sup>75</sup> uten begrensning, inkluderer et krav til ”good faith and fair dealing” i forhandlingsprosessen, trekker det i retning av at et vidt prekontraktsuelt lojalitetsprinsipp. UPICC art. 2.1.15 (1) påpeker imidlertid at en part ”is free to negotiate and is not liable for failure to reach an agreement”. Dette er en grunnleggende del av avtalefriheten som kommer til uttrykk i UPICC art. 1.1 (”Freedom of contract”).<sup>76</sup> Kravet til ”good faith and fair dealing” i en prekontraktuell fase begrenses således, ved at det ikke oppstår forpliktelser kun ved at forhandlinger innledes.

Hensynet er at parten må kunne bli bedre kjent med motparten og hans tilbud, uten å risikere å bli forpliktet dersom videre bekjentskap er utelukket. Dette gjelder selv om forhandlingene har pågått en stund. Parten bestemmer selv ”for how long to proceed with their

---

<sup>74</sup> UNILEX: Se bl.a. ICC International Court of Arbitration, Paris 8540, 04.09.1996. Partene hadde avtalt å forhandle i samsvar med ”good faith”. For øvrig var spørsmålet om ”good faith” er ”enforceable” innenfor common law. Videre Ad hoc Arbitration (San José, Costa Rica), 30.04.2001 og Ad hoc Arbitration (Place unknown), 04.03.2004.

<sup>75</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.

<sup>76</sup> UPICC art. 2.1.15, kommentar 1, viser til UPICC art. 1.1.

effort to reach an agreement”, jf. kommentaren til art. 2.1.15.<sup>77</sup> Det kan være lagt ned betydelig tid og penger i forhandlingsprosessen. UPICC oppstiller dermed et klart utgangspunkt om at det ikke oppstår forpliktelser ved å innlede og holde i gang forhandlinger.

Imidlertid følger det en begrensning av avtalefriheten i UPICC art. 2.1.15 (2). En part som ”negotiates or breaks off negotiations in bad faith is liable for the losses caused to the other party”. Særlig er det ansett som ”bad faith” dersom en part ”enter into or continue negotiations when intending not to reach an agreement...”, jf. art. 2.1.15 (3). Ordlyden ”bad faith” kan oversettes med ond tro. Dette tilsier at det må foretas en subjektiv vurdering av partens ønske med forhandlingene. Hvis parten aldri har hatt en intensjon om å inngå kontrakten, kan det konstanteres at ”bad faith” foreligger, jf. 2.1.15 (3). Utover dette må det vurderes konkret når det vil være ”bad faith” å forlate forhandlingene. Begrepet er vidt, slik at flere tenkelige situasjoner kan falle inn under bestemmelsen.

Kommentar 2 til art. 2.1.15 uttaler at kravet til ”good faith and fair dealing” i art. 1.7 setter grenser for når parten kan trekke seg fra forhandlingene. Det motsatte av ”good faith” er ”bad faith”, en snakker således om god og ond tro, som tar sikte på subjektive vurderinger. Imidlertid som det fremgår ovenfor, henspeiler ordlyden ”good faith” på en objektiv vurdering.<sup>78</sup> Ved at kommentar 2 eksplisitt viser til art. 1.7, må det legges til grunn at også her skal det foretas en objektiv vurdering. Konsekvensen av dette er i så fall at partens oppfattning av situasjonen vil være underordnet, og det avgjørende er om det objektiv vil være i ”bad faith” å bryte forhandlingene. Imidlertid står ”good faith” sammen med ”fair dealing”, i én setning. Uttrykket ”bad faith” står for seg selv. Således må det legges til grunn at det skal foretas en subjektiv vurdering etter UPICC art. 2.1.15.

Foruten å vise til det spesifikt angitte tilfellet i UPICC art. 2.1.15 (3), fremhever kommentaren at det vil være i strid med ”bad faith” der parten ”deliberately or by negligence” (forsettelig eller uaktsomt) har villedet motparten. Det er således på det rene at det skal foretas en subjektiv vurdering. Villfarelsen som forårsakes kan gjelde i forhold til formålet med

---

<sup>77</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 2.1.15.

<sup>78</sup> Jf. pkt. 4.3.1.

kontrakten, eller enkelte vilkår, ved at parten fordreier fakta eller tilbakeholder opplysninger som er relevante, jf. kommentaren.<sup>79</sup>

Det er altså slik at dersom parten, bevisst eller uaktsomt, unnlater å gi fullstendige opplysninger, har vedkommende forhandlet i ”bad faith”. Konsekvensen er at en prekontraktuelt lojalitetsplikt er brutt.

Etter UPICC art. 2.1.15, kommentar 2, illustrasjon 2, oppstilles det et eksempel på rekkevidden av hvor langt plikten til å opplyse om motpartens rettigheter og plikter strekker. Illustrasjonen sier følgende: ”A, who is negotiating with B for the promotion of the purchase of military equipment by the armed forces of B’s country, learns that B will not receive the necessary import licence from its own governmental authorities, a prerequisite for permission to pay B’s fees. A does not reveal this fact to B and finally concludes the contract, which, however, cannot be enforced by reason of the missing licences. A is liable to B for the costs incurred after A had learned of the impossibility of obtaining the required licence.” Eksempelet viser at en kan ha en plikt utover det å gi opplysninger om egne forhold, ved at en også må opplyse om forhold som motparten i utgangspunktet er ansvarlig for å sjekke selv. Kunnskapen om den manglende importlisensen gjør at parten er i ”bad faith”.

Videre følger det av kommentaren<sup>80</sup> at, på den andre siden, er retten til å avbryte forhandlingene også ”subject to the principle of good faith and fair dealing”. Dersom et tilbud har blitt fremsatt, regulerer UPICC art. 2.1.4 hvorvidt tilbudet kan tilbakekalles.<sup>81</sup> Imidlertid fremhever kommentaren at parten ikke uten videre kan avbryte forhandlingene ”abruptly and without justification”, selv om det ikke foreligger entydige holderpunkter for at partene vil bli enige. Vurderingstemaet i dette henseende er hvorvidt ”circumstances of the case, in particular the extent to which the other party, as a result of the conduct of the first party, had reason to rely on the positive outcome of the negotiations, and on the number of issues relating to the future contract on which the parties have already reached agreement.”

---

<sup>79</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 2.1.15.

<sup>80</sup> Jf. kommentar 3, UPICC art. 2.1.15.

<sup>81</sup> Se pkt.5.2.3 nedenfor.

Dette må fortolkes slik at det må foretas en helhetlig vurdering av utviklingen i forhandlingene. Her vil særlig motpartens forventninger om en endelig avtale spille inn, samt hvor stor del av kontrakten som er forhandlet ferdig.

UPICC oppstiller et klart utgangspunkt om at det å forlate en forhandlingsprosess, er helt legitimt. Grensen går mot de tilfellene der en tilbaketrekning betraktes som "bad faith". Videre vil motpartens forventninger, som følge av partens opptreden, kunne begrunne et ansvar i en prekontraktuell fase. Sålde må det legges til grunn at det skal en del til før en parts handling vil være i strid med et prekontraktuelt lojalitetsprinsipp, etter UPICC. Både etter norsk rett og UPICC skal det en del til før det foreligger et brudd på prekontraktuell lojalitetsplikt. Partene plikter imidlertid også være åpne og ta hensyn til hverandre i en prekontraktuell fase. Særlig må misforståelse mellom partene avklares. UPICC kan bidra med et fastere vurderingstema i dette henseende.

### 5.2.2 Taushetsplikt som følge av forhandlinger

Etter UPICC art. 2.1.16 er det forbudt å "disclose... information or to use it improperly for... own purposes", dersom "informaion is given as confidential by one party in the course of negotiations". Dette gjelder "whether or not a contract is subsequently concluded". Informasjon som partene har gitt til hverandre under forhandlingene, skal ikke spres eller brukes til egen fordel, så lenge det er klart at den er konfidensiell. Ordlyden tilsier at det må være den som avgir informasjon, som må påse at motparten er klar over at den er konfidensiell, dersom han ønsker det.

Kommentaren fremhever at informasjonsutveksling i utgangspunktet ikke medfører noen taushetsplikt.<sup>82</sup> På den andre siden, der parten uttrykkelig påpeker at han ønsker at informa-

---

<sup>82</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 2.1.16.

sjonen skal være taushetsbelagt, må motparten anses for å ha akseptert dette, i det han mottar informasjonen. Dette kommer også til uttrykk i kommentaren og er uproblematisk.<sup>83</sup>

Taushetsplikt kan følge av avtalerettslig grunnlag, i det partene på forhånd har underskrevet erklæringer. I så fall er plikter partene å ikke spre den aktuelle informasjonen, så langt som erklæringen etter en fortolkning rekker.

Det interessante er der det ikke følger noen uttrykkelig pålegg om konfidensialitet ved informasjonsavgivelsen. Kan det tenkes at informasjonsmottakeren likevel har en taushetsplikt, som følge av prekontraktuell lojalitetsplikt?

Kommentaren til art. 2.1.16 fremhever følgende: "Yet even in the absence of such an express declaration the receiving party may be under a duty of confidentiality". Det må imidlertid være noe ved informasjonen i seg selv, som gjør at den fremstår som konfidensiell. Ved avgjørelsen må en se hen til "the particular nature of the information or the professional qualifications of the parties", og at det på dette grunnlag "would be contrary to the general principle of good faith and fair dealing" å offentliggjøre eller bruke informasjonen til egen vinning.<sup>84</sup> UPICC legger altså vekt på informasjonens natur og partenes profesjonalsnivå. På grunnlag av dette må det vurderes om det vil være illojalt å spre informasjonen eller bruke den selv. Såløs oppstilles det en taushetsplikt, som følge av krav til lojalitet i en prekontraktuell fase.

Spørsmålet er om en tilsvarende taushetsplikt kan legges til grunn i norsk rett. De nevnte høyesterettsdommene<sup>85</sup> vedrørende prekontraktuell lojalitet, gjelder spørsmålet om et ansvar kan konstanteres som følge av at motparten har utvist illojal adferd, ved å gi inntrykk av at han ville binde seg ved avtale. Taushetsplikt behandles ikke.

---

<sup>83</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 2.1.16.

<sup>84</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 2.1.16.

<sup>85</sup> Jf. pkt. 5.1.

I Rt. 1995 s. 1460 var spørsmålet om det forelå brudd på opplysningsplikt ved salg av aksjer i engineeringselskap. Som følge av en inngående samarbeidsavtale mellom partene, uttaler førstvoterende følgende: ”Kravet til aktsom og lojal opptreden må være strengt for å beskytte partene mot at bedriftsinterne forhold og resultatet av utviklingsarbeid kommer utenforstående i hende eller urettmessig utnyttes av partene. Ensidig spredning av bedriftsinterne opplysninger til andre eller forsøk på til egen fordel å utnytte ideer utover det en avtale om samarbeide og lisenser tillater, vil lett måtte anses i strid med kravet til ”aktsom og lojalt opptreden”.<sup>86</sup>

Høyesterett legger til grunn en taushetsplikt, begrunnet i lojalitet, vel og merke ikke i en prekontraktuell fase. Både UPICC og norsk rett legger her samme vurdering til grunn. Således må UPICC kunne tjene som argument for at en slik taushetsplikt også kan oppstilles før avtale inngås, dersom saksforholdet tilsier det.

### 5.2.3 Tilbud og aksept

#### 5.2.3.1 Konkret illustrasjon

UPICC art. 1.7 inneholder et konkret eksempel, vedrørende aksept av avtale, som kan si noe nærmere om kravene UPICC oppstiller til prekontraktuell lojalitet.<sup>87</sup>

”A grants B forty-eight hours as the time within which B may accept its offer. When B, shortly before the expiry of the deadline, decides to accept, it is unable to do so: it is the weekend, the fax at A’s office is disconnected and there is no telephone answering machine which can take the message. When on the following Monday A refuses B’s acceptance A acts contrary to good faith...”

---

<sup>86</sup> Jf. side 1469 i dommen.

<sup>87</sup> Jf. kommentar 1, illustrasjon 1, UPICC art. 1.7.



Det vil altså være i strid med lojalitetskravet som UPICC legger til grunn å avvise en aksept, når den som har kommet med et tilbud, har gjort det vanskelig for akseptanten å få avgitt aksepten.

Etter norsk rett reguleres tilsvarende forhold av avtalelovens regler, om tilbud og aksept. Har tilbyderen gitt en frist for å akseptere, må aksepten ha kommet frem innen fristen er ute, jf. avtaleloven § 2. Er fristen oversittet anses aksepten for et nytt tilbud, som kan avslås, jf. § 4 første ledd. Kravet etter § 2 er at aksepten må ”være kommet frem til ham”, slik at dersom aksepten gis ved eksempelvis brev, må brevet ligge i tilbyderens postkasse, faksen i faksmaskinen, e-posten i mailtjeneren, innen utløpet av fristen. Således er det akseptantens risiko at aksepten kommer frem til rett sted, i rett tid.<sup>88</sup>

Avtaleloven behandler ikke en slik situasjon. Men på generelt grunnlag, kreves det som nevnt, at partene tar rimelig hensyn til hverandres interesser, jf. lojalitetsprinsippet.<sup>89</sup> Det må antas at Høyesterett ville betraktet adferden i den nevnte illustrasjonen, som illojal. Herunder vil UPICC kunne tjene som argument for å konstantere illojalitet, i en slik konkret situasjon.

#### 5.2.3.2 Tilbakekall av tilbud

UPICC legger oppstiller grensen for når et tilbud kan kalles tilbake. Inntil endelig avtale er inngått, kan et tilbud trekkes tilbake dersom ”the revocation reaches the offeree before it has dispatched an acceptance”, jf. UPICC art. 2.1.4 (1). Motparten må altså motta beskjed om at tilbyderen ønsker å tilbakekalle, før han har akseptert.

Avtaleloven § 7 gjelder tilbakekall av henholdsvis tilbud og aksept. Et tilbakekall er bare gjeldende hvis motparten mottok det ”før eller samtidig med, at tilbudet... kommer til hans

---

<sup>88</sup> Se Geir Woxholth, *Avtalerett*, 7. utg. 2009 (heretter Woxhoth), s. 92.

<sup>89</sup> Se pkt. 4.2.

kunnskap”. Således legger avtaleloven en snevrere regel enn UPICC til grunn, i den forstand at tilbyderer må ha tilbakekalt før motparten har fått kunnskap om tilbudet. Etter UPICC må beskjed om tilbakekall ha kommet frem før aksept foreligger, og motparten kan således være kjent med tilbudet uten at dette har noen betydning.

Imidlertid har UPICC art. 2.1.3 (2) en bestemmelse som ligner på avtaleloven § 7. Bestemmelsens (1) fremhever at et tilbud er i kraft når det mottas av motparten. Etter bestemmelsens (2) kan et tilbud trekkes tilbake, selv om det egentlig er ugjenkallelig, så lenge ”the withdrawal reaches the offeree before or at the same time as the offer”. UPICC art. 2.1.3 (2) krever ikke etter ordlyden at det foreligger kunnskap, slik som avtaleloven § 7. Kommentaren til UPICC art. 2.1.3 stiller imidlertid et krav til kunnskap, jf. ordlyden ”informed”<sup>90</sup>. Det er altså kunnskapskravet som skiller mellom når vurderingen må foretas etter henholdsvis UPICC art. 2.1.3 ”withdrawal” og UPICC art. 2.1.4 ”revocation”. Har parten fått kunnskap stilles det strengere krav for å tilbakekalle.

UPICC art. 2.1.4 (2) (a) og (b) setter ytterligere grenser for når et tilbud kan tilbakekalles. Etter (a) kan ikke tilbudet tilbakekalles dersom det gir uttrykk for at det er ugjenkallelig, enten ved å inneha en akseptfrist eller på annen måte. Interessant er imidlertid vurderingen som fremkommer av (b). Et tilbud kan ikke tilbakekalles dersom ”it was reasonable for the offeree to rely on the offer as being irrevocable and the offeree has acted in reliance on the offer”. Altså at motparten med rimelighet kunne forvente at tilbudet var ugjenkallelig og at han har innrettet seg etter det. I kommentar 2 b til art. 2.1.4, fremkommer det at bestemmelsen er en ”application of the general principle prohibiting inconsistent behavior laid down in Article 1.8”.<sup>91</sup>

Art. 2.1.4 (b) gir uttrykk for et særlig tilfelle, som også er adferd i strid med kravet etter UPICC art. 1.8. Vi at art. 2.1.4 (b) stiller et krav til lojalitet ved at tilbyderens adferd eller tilbudet i seg selv, som igjen resulterer i motpartens innrettelse etter denne, gjør det illojalt å trekke tilbake tilbudet. Grunnen til det er at tilbyderens adferd må sees som inkonsekvent,

---

<sup>90</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 2.1.3.

<sup>91</sup> Se pkt. 4.3.3 om UPICC art. 1.8.

i forhold til de forutsetningene han har lagt til grunn. Foreligger det en slik situasjon, er tilbudet ”irrevocable”.

Det er klart at avtaleloven § 7 ikke kommer inn på et slikt vurderingstema. Spørsmålet blir om tilsvarende vurdering kan legges til grunn i norsk rett. Avtaleloven § 39 innehar en vurdering av når tidspunktet for ”god tro” skal foreligge, og gjelder for vurderingen av de svake ugyldighetsgrunne etter avtaleloven.<sup>92</sup> Imidlertid har § 39 også fått anvendelsesområde utenfor sitt naturlige saksfelt, i det den i høyesterettspraksis har blitt anvendt analogisk ved tilbakekall av tilbud.<sup>93</sup> Bestemmelsen går såldes lenger enn det avtaleloven § 7 tillater.

Det er § 39 annet punktum som er av interesse. Dersom det foreligger ”særlige grunde” og motparten ennå ikke har ”indrettet sig”, kan tilbudet kalles tilbake. Det er mange tenkelige situasjoner som kan falle inn under ”særlige grunde”, i det ordlyden må anses som vid. Bestemmelsen blir benevnt ”re-integra”.

Både avtalens eget innhold og omstendigheter rundt avtalen kan være av interesse, i vurderingen av ”særlige grunde”. Et typisk eksempel er om avtalen fremstår som en vennetjeneste.<sup>94</sup> I kravet til innrettelse ligger det at motparten ikke må ha foretatt, eller unnlatt å foretatt seg noe annet, i den tro at tilbudet stod ved lag.<sup>95</sup> Til slutt stilles det etter lovforarbeidene og rettspraksis, et krav om at det ikke må ha gått for lang tid, fra motparten blir kjent med tilbudet og til det blir tilbakekalt.<sup>96</sup>

Avtaleloven § 39 har et vurderingstema som stor grad ligner på vurderingen som må foretas etter UPICC art. 2.1.4 (2) (b). Etter kommentar 2 b, til art. 2.1.4, er det tilbyderer eller

---

<sup>92</sup> Se fotnote 1 i avtaleloven § 39.

<sup>93</sup> Jf. bl.a. Rt. 2005 s. 1487 i premiss 52 og Rt. 2012 s. 1904 i premiss 50. Se for øvrig Woxholth, s. 87.

<sup>94</sup> Se Woxholth, s. 87.

<sup>95</sup> Jf. Woxholth, s. 87-89.

<sup>96</sup> Jf. Rt. 2005 s. 1487 i premiss 53, Rt. 2012 s. 1904 i premiss 51 og Motivene 1914, s. 36-67.

tilbudet i seg selv som kan føre til at motparten får en forventning. Sett opp mot eksempelet med vennetjenester ovenfor, kan et slikt forhold tale for at motparten ikke burde ”rely on the offer as irrevocable”. En del av den vurderingen som skal foretas etter art. 2.1.4 (2) (b), må dermed også være relevant under den vide ordlyden ”særlige grunde” i avtaleloven § 39.

Innrettelsesvurderingen etter avtaleloven § 39 tilsvarer langt på vei den vurderingen som skal legges til grunn i UPICC art. 2.1.4 (2) (b). Det skal bl.a. sees hen til om parten har startet med forberedelser, kjøpt inn materialer og lignende, i den tro at tilbudet skulle resultere i en endelig avtale, jf. kommentar 2 b. Det vil således kunne virke illojalt at tilbydereren trekker tilbake sitt tilbud.

Siden vurderingstemaet som begge bestemmelsene innehar, flere steder samsvarer, vil det kunne være relevant å trekke inn den lojalitetstankegangen som UPICC art. 2.1.4 (2) (b) legger opp til, i en re-integra vurdering. Det antas at det ikke vil være behov for en selvstendig prekontraktuell lojalitetsvurdering, ved spørsmål om et tilbud kan kalles tilbake, så lenge man har re-integra reglen i avtaleloven § 39. I Rt. 2012 s. 1904 uttaler førstvoterende at det er ”en mangel ved drøftelsen” til lagmannsretten at bl.a. ”selgers alminnelige lojalitetsplikt” ikke vurderes. Imidlertid kommer førstvoterende til at avtaleloven § 39 kommer analogisk til anvendelse, slik at lojalitetsplikten ikke blir nærmere vurdert.

Hovedregelen er at en analogisk anvendelse av avtaleloven § 39, ikke kan legges til grunn mellom kommersielle aktører.<sup>97</sup> Kommersielle parter har et særlig behov for forutberegnelighet. Videre gjelder vilkåret ”særlige grunner” som regel andre forhold enn de som kan oppstå i kommersielle forhold.<sup>98</sup> Eksempelvis forelå det ”særlige grunner” i Rt. 2012 s.

---

<sup>97</sup> Jf. Woxholth, s. 88.

<sup>98</sup> Jf. Woxholth, s. 88.

1904, på grunn av psykiske lidelser hos løftegiveren. Analogisk anvendelse av avtaleloven § 39, er etter rettspraksis imidlertid ikke utelukket mellom kommersielle aktører.<sup>99</sup>

UPICC er som nevnt i utgangspunktet tiltenkt kommersielle aktører, og så lenge re-integra regelen er en unntaksregel, som igjen kun skal anvendes unntaksvis mellom kommersielle aktører, kan det antagelig legges til grunn at vurderingen i UPICC art. 2.1.4 (2) (b) ikke har noen overføringsverdi i slike kontraktsforhold. Grunnlaget for dette er den nevnte dommen i Rt. 2008 s. 969, som sier at internasjonale kilder som avviker fra norsk rett, og som ikke er bindende for Norge, ikke uten videre kan overstyre velkjente norske rettskilder.<sup>100</sup>

### **5.3 Oppsummering**

På et overordnet nivå samsvarer norsk rett og UPICC i stor grad, når det kommer til et prekontraktuelt lojalitetsprinsipp. UPICC kan bidra til å systematisere vurderingstemaet, og kan for øvrig tjene som støtteargument for den norske løsningen. Videre vil UPICC bidra som argument for at taushetsplikt kan oppstå som følge av forhandlinger, begrunnet i et prekontraktuell lojalitet. Der UPICC oppstiller avvikende løsninger, særlig med tanke på re-integra regelen, vil det være lite hensiktsmessig å anføre løsningen i norsk rett.

---

<sup>99</sup> Jf. Rt. 1926 s. 597 og Rt. 1983 s. 281

<sup>100</sup> Se pkt. 3.3.2.



## 6 Rimelighetsstandardene i avtaleloven § 33 og § 36

Etter avtaleloven § 33 er en avtale som det ville ”stride mot redelighet og god tro” å gjøre gjeldende, ugyldig. Avtaleloven § 36 sier at en avtale kan settes til side dersom den vil ”virke urimelig eller være i strid med god forretningsskikk”. UPICC oppstiller et krav til ”good fait and fair dealing”, jf. art. 1.7. Som nevnt kan ordlyden oversettes til et krav om god tro og rettferdig handel. Sistnevnte kan også betegnes som et krav til god forretnings-skikk.

Både avtaleloven §§ 33, 36 og UPICC art. 1.7 legger etter sin ordlyd noe like vurderinger til grunn. Bestemmelsene krever at det foretas en rimelighetsvurdering, hvor eventuelt et krav til lojalitet kan være en faktor. Spørsmålet er om UPICC kan bidra til fastleggelsen av vurderingstemaet i avtaleloven §§ 33 og 36, i et lojalitetsperspektiv.

### 6.1 Standarden i avtaleloven § 33

I henhold til avtaleloven § 33 er et løfte ikke bindende hvis det foreligger ”omstændigheter”, som det må ”antages at han kjendte til”, og etter dette at det vil være i strid med ”redelighet eller god tro” å gjøre løftet gjeldende.

Det er flere ulike situasjoner som kan tenkes å falle inn under ordlyden ”omstændigheter”. Viggo Hagstrøm legger følgende vide avgrensning til grunn: Det må ”dreie seg om kjensgjerninger og ikke rene hypoteser”.<sup>101</sup> Løftemottakeren må ha hatt kjennskap til omstendighetene ved løfteavgivelsen. Kjennskapskravet er imidlertid ikke så strengt, i det at det ikke må bevises at faktisk kunnskap forelå, jf. ordlyden ”antages”. Hvis det i det minste kan antas, at løftemottakeren kjente til omstendighetene, må det foretas en helhetsvurdering av om det vil stride mot ”redelighet og god tro” å gjøre løftet gjeldende.<sup>102</sup>

---

<sup>101</sup> Jf. Hagstrøm, s. 148

<sup>102</sup> Se Hagstrøm, s. 148.

Umiddelbart ser det ut til at bestemmelsen oppstiller en generell regel om god tro og redelighet. Avtaleloven § 33 gjør ikke et løfte ugyldig, der det inntreffer omstendigheter etter at løftet er avgitt. Hagstrøm mener at bestemmelsen ikke er noen ”alminnelig redelighetsregel”.<sup>103</sup> Det antas at han med dette mener at regelen ikke er ”alminnelig”, all den tid kjennskapskravet må foreligge på et gitt tidspunkt.

Det interessante med avtaleloven § 33 i forhold til lojalitet, er kravet bestemmelsen stiller til redelighet. Et utslag av bestemmelsen er at en avtale kan bli ugyldig, dersom det ikke er gitt tilstrekkelige opplysninger. Opplysningsplikt er et av de sentrale kravene etter lojalitetsprinsippet.<sup>104</sup> Opplysningsplikten etter avtaleloven § 33 har vært omfattende behandlet i teorien. Imidlertid har bestemmelsen fått liten plass i rettspraksis, særlig mellom kommersielle aktører.<sup>105</sup>

Spørsmålet etter dette er om UPICC kan være med på å klargjøre kravene til redelighet (altså lojalitet) som avtaleloven § 33 oppstiller.

UPICC art. 3.2.2 omhandler ”relevant mistake”.<sup>106</sup> Etter bestemmelsen kan en part fravike kontrakten dersom han er i villfarelse (”mistake”). Dette gjelder vedrørende både fakta og jussen, jf. art. 3.2.1. UPICC art. 3.2.2 er omfattende og teknisk. Etter (1) kan en part fravike kontrakten på grunn av villfarelse, dersom ”when the contract was concluded, the mistake was of such importance that a reasonable person in the same situation as the party in error would only have concluded the contract on materially different terms or would not have concluded it at all...” Det er altså et krav om at villfarelsen forelå ved kontraktsinngåelse. Videre må villfarelsen ha vært av en slik betydning at parten ville ha inngått kontrakten på andre vilkår, eller latt være å inngå kontrakten.

---

<sup>103</sup> Jf. Hagstrøm, s. 148.

<sup>104</sup> Se pkt. 4.2.

<sup>105</sup> Jf. Hagstrøm, s. 152-154.

<sup>106</sup> UPICC art. 3.2.2 står i kap. 3 ”Validity”, under seksjon 2 ”Grounds for avoidance”.



I tillegg må alternativt kravene i (a) eller (b) være tilstede. Sett opp mot avtaleloven § 33 og kravene til lojalitet, er bokstav (a) av interesse. Bokstav (b) omhandler innrettelse hos motparten. UPICC art. 3.2.2 (1) bokstav (a) nevner først tilfelle der motparten er i den samme villfarelsen som parten. Men der motparten "...caused the mistake, or knew or ought to have known of the mistake...", kan avtalen falle bort dersom "...it was contrary to reasonable commercial standards of fair dealing..." å la motparten være i villfarelse.

Etter art. 3.2.2 (2) bokstavene (a) og (b) kan parten likevel ikke fravike kontrakten, dersom villfarelsen skyldes ham selv, eller risikoen for øvrig bør ligge hos ham. Det må altså være i strid med "fair dealing" å la parten være i villfarelse. Dette må være en henvisning til UPICC art. 1.7, selv kommentaren til art. 3.2.2 ikke uttrykkelig fremhever det. Kommentar 1 til art. 1.7 viser imidlertid til art. 3.2.2 som eksempel på lojalitet som et underliggende krav i kontraktsforholdet.

Etter dette ser vi at UPICC art. 3.2.2 delvis går ut på det samme som avtaleloven § 33.<sup>107</sup> Således vil art. 3.2.2 kunne tjene som kilde til fastleggelsen av rimelighetsstandarden i avtaleloven § 33.

Kravet til "fair dealing" gir ikke så mye i seg selv. UPICC art. 3.2.2, kommentar 1, presiserer at "a mistake must be serious" for å være relevant i vurderingen. Bestemmelsen fremhever dette ved å inneha både objektivt og subjektivt vilkår ved å vise til en vurdering av hva "reasonable person" ville ha gjort. Det avgjørende er om parten ville ha inngått kontrakten på endrede vilkår eller ikke over hodet. Hvis svaret er at parten likevel ville ha inngått den samme kontrakten, er ikke villfarelsen tilstrekkelig til å føre til fravikelse av kontrakten. Videre henspiller kommentar 1 på en helhetlig vurdering, der bl.a. partens intensjoner med kontrakten tillegges vekt.

---

<sup>107</sup> Woxholth viser til 2004-utgaven av UNIDROIT Principles art. 3.5 og uttaler at "bestemmelsen har regler om ugyldighet på grunn av uriktig eller mangelfull informasjon ("mistake"), som minner meget om avtl § 33", jf. Woxholth, s. 312. UPICC art. 3.2.2 i 2010-utgaven er lik art. 3.5 i 2004-utgaven.

I likhet med vurderingen etter avtaleloven § 33,<sup>108</sup> legger bestemmelsen i art. 3.2.2 betydelig vekt på at grunnlaget for villfarelsen må ha vært motiverende. Som nevnt oppstiller art. 3.2.2 videre alternative vilkår som må være oppfylt. Vilkårene gjelder motparten, hvis han ”does not deserve protection because of its involvement in one way or another” i forhold til partens villfarelse, jf. kommentar 2. Villfarelsen kan være fremkalt på mange måter, også ”silence may cause an error”. Kommentar 2 stiller opp en nedre grense i det ”A mere ”puff” in advertising or in negotiations will normally be tolerated”. Det går en øvre grense mot der motparten bevisst har forårsaket villfarelsen. I så fall skal UPICC art. 3.2.5 legges til grunn, som omhandler svindel (”Fraud”).

Etter dette ser vi at UPICC art. 3.2.2 kan bidra med enkelte relevante vurderingstemaer, som kan angi den nærmere grensen i avtaleloven § 33. Siden opplysningsplikten etter § 33 ikke har vært så omfattende behandlet i rettspraksis, kan det være at UPICC kan bidra med et fastere vurderingsgrunnlag, eksempelvis i en sak for retten.

## **6.2 Standarden i avtaleloven § 36**

En avtale kan etter avtaleloven § 36 første ledd ”helt eller delvis settes til side eller endres”. Med grunnlag i bestemmelsen kan en avtale dermed bli helt eller delvis ugyldig, samt at avtalen kan revideres. Vilkåret er at det vil virke ”urimelig eller i strid med god forretningsskikk”, dersom avtalen gjøres gjeldende, jf. første ledd. I vurderingen skal det tas hensyn til ”avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, men også til senere inntrådte forhold”, jf. annet ledd. Listen over vurderingsmomenter er ikke uttømmende, i det bestemmelsen også viser til ”omstendighetene for øvrig”. Således kan de fleste momenter være relevante, så lenge de har en tilknytning til saksforholdet.

Bestemmelsen er en ”rimelighetsstandard”. Det vil si at ved avgjørelsen av om en avtale er urimelig må foreta en konkret og helhetlig vurdering. Det er avtaleforholdet samlet sett

---

<sup>108</sup> Jf. Woxholth, s. 313.

som avgjør. Det vil si at f.eks. vilkår som fremstår som urimelige isolert sett, kan bli rimelige dersom øvrige vilkår oppveier det urimelige.<sup>109</sup> Hvilke momenter som er relevante i vurderingen, kan vanskelig angis uttømmende her. Ved å ta teori og rettspraksis i betraktning, kan det imidlertid trekkes ut momenter og situasjoner som er relevante.

Avtaleloven § 36 legger til grunn et bredt vurderingsgrunnlag. Spørsmålet blir om krav til lojalitet kan være en del av denne vurderingen. Bestemmelsen oppstiller krav til rimelighet, men det er ikke noe krav i seg selv at motparten har opptrådt urimelig. Det er det totale utslaget av avtalen som må fremstå som urimelig. Således kan det være avtalen i seg selv som er urimelig, uten at motparter har noe kjennskap eller skyld i dette. Motparten trenger derfor ikke å ha opptrådt illojalt på noen måte. Dette betyr imidlertid ikke at lojalitet er utelukket som et relevant moment. Det kan nettopp være motpartens illojale opptreden som fører til at avtalen er urimelig. Kravet til lojalitet kan dermed være relevant i en vurdering etter avtaleloven §36. Dette følger både av rettspraksis og teori.<sup>110</sup>

Hvis det i en konkret vurdering vil være relevant å vurdere lojalitet i forhold til en urimelig avtale, blir spørsmålet om UPICC kan bidra med et nærmere vurderingsinnhold. UPICC har ikke noen bestemmelse som tilsvarende avtaleloven § 36. Det må derfor vurderes om det generelle kravet til ”good faith and fair dealing” i UPICC art. 1.7 eventuelt kan bidra.<sup>111</sup> I ordlyden ”fair dealing” ligger det et krav til ”god forretningsskikk”, og at det må foretas en objektiv fortolkning av innholdet.<sup>112</sup> Etter avtaleloven § 36 er ”god forretningsskikk” et alternativt vilkår for å tilsidesette en avtale. Imidlertid blir ikke ”fair dealing” i art. 1.7

---

<sup>109</sup> Woxholth, s. 349-355.

<sup>110</sup> Jf. Rt. 1994 s. 833 (side 842 i dommen). Se Woxholth, s. 356 -357, Nazarian, s. 67-68 og Hagstrøm, s. 292-293.

<sup>111</sup> UNILEX: I sak for Högsta Domstolen, 16.09.2010, vurderer en dissenterende dommer bl.a. UPICC art. 1.7 i forbindelse med redegjørelse av avtalslagen § 36. Avtaleloven, herunder § 36, er et utslag av nordisk lovsamarbeid, se Woxholth, s. 56.

<sup>112</sup> Se Bonell, s. 132-133.

godt nok presisert. Som nevnt er lojalitetskravet i UPICC art. 1.7 overordnet, slik at verken ordlyden eller de tilhørende kommentarer gir lojalitetskravet i norsk rett noe fastere innhold.<sup>113</sup> Således oppstiller ikke UPICC noen fastere vurderingsmomenter til en lojalitetsvurdering etter avtaleloven § 36.

---

<sup>113</sup> Se pkt. 4.4.1.

## 7 Krav til lojalitet ved tolkning av avtaler

For å avklare partenes plikter ovenfor hverandre, må det foretas en fortolkning av det avtalte. Særlig mellom profesjonelle parter vil det som oftest foreligge en skriftlig avtale. Spørsmålet er om lojalitet har plass i en slik analyse.

I norsk rett foreligger det ikke et skriftlig regelverk for hvordan avtaler skal tolkes. En finner imidlertid spredte lovbestemmelser som sier noe om tolkning i gitte situasjoner. Eksempelvis skal et testament tolkes ”i samsvar med det testator meinte”, jf. arveloven<sup>114</sup> § 65. Testamenter skal altså tolkes subjektivt. Videre har kjøpsloven § 89 en bestemmelse om tolkning av partsutsagn i internasjonale kjøp. Utover de lovfestede tilfellene, kan en undersøkelse av høyesterettspraksis vise hvilke regler og momenter som oppstilles for tolkningen. Det vil også være relevant å ta juridisk teori i betraktning. UPICC har i kapittel 4 (”Interpretation”) nedskrevne regler for avtaletolkning.

### 7.1 Det intersubjektive og objektive tolkningsprinsipp

Dersom det kan påvises at partene har en felles forståelse av avtalen, skal denne forståelsen etter rettspraksis legges til grunn.<sup>115</sup> Dette er det såkalte intersubjektive tolkningsprinsipp. Partenes felles forståelse går foran avtalens ordlyd, selv om den skulle tilsi et annet meningsinnhold.<sup>116</sup> UPICC har en tilsvarende regel i art. 4.1 (1). Etter bestemmelsen skal en avtale tolkes etter ”the common intention of the parties”.

Hvis en felles forståelse ikke kan klarlegges, må de ulike ordene og uttrykkene tolkes i en objektiv kontekst, slik rettspraksis har lagt det til grunn.<sup>117</sup> Dette kalles for det objektive

---

<sup>114</sup> Lov om arv m.m. 3. mars 1972 nr. 5.

<sup>115</sup> Se bl.a. Rt. 2002 s. 1155 (på side 1159 i dommen).

<sup>116</sup> Se Woxholth, s. 403 og Haaskjold, s. 101-104.

<sup>117</sup> Se f.eks. Rt. 1980 s. 84 (på side 90 i dommen) og Rt. 2002 s. 1155 (på side 1159 i dommen).

tolkingsprinsipp. Avtaleteksten må således vurderes etter alminnelig språkbruk.<sup>118</sup> Også her har UPICC en lignende regel i art. 4.1 (2). Avtalen skal tolkes i samsvar med ”the meaning that reasonable persons of the same kind as the parties would give to it in the same circumstances”. UPICC art. 4.2 (1) stiller krav til tolking av en parts utsagn og handlemåte. Bestemmelsen har i (2) en tilsvarende regel som art. 4.1 (2), som bygger på de samme vurderingene, jf. kommentarene.<sup>119</sup> Det vises i kommentarene til UPICC art. 4.3, som fremhever relevante vurderingsmomenter som kan legges til grunn ved tolkningen.

For øvrig har vi i norsk rett en lovfestet regel som tilsvarende bestemmelsen i UPICC art. 4.2. Kjøpsloven § 89 (1), som gjelder i internasjonale kjøp, uttaler følgende: ”En parts utsagn eller handlemåte tolkes i samsvar med hans mening når den annen part forsto eller måtte forstå hva meningen var. Ellers legger en til grunn den forståelse som en fornuftig person i samme stilling som den annen part rimeligvis ville ha hatt under tilsvarende forhold”. Bestemmelsen er en tilføyelse som følge av at Norge tilsluttet seg CISG. Som nevnt har UNIDROIT Institute en lang forhistorie tilknyttet arbeidet med CISG.

Etter dette ser vi at UPICC kommer inn på flere av de samme utgangspunktene for tolkning av avtaler som norsk rett. Kommentaren til UPICC art. 1.7, henviser til UPICC art. 4.1 (2) og art. 4.2 (2).<sup>120</sup> Det må således legges til grunn at tolkningsreglene bygger på kravet til ”good faith and fair dealing”.

Det fremkommer ikke uttrykkelig av UPICC art. 4.1, 4.2 eller 4.3, med tilhørende kommentarer, hva slags krav til lojalitet som stilles i denne tolkningsprosessen. Det må imidlertid være uttrykket ”reasonable” som henviser til ”good faith and fair dealing”. Vurderingen skal ikke bygge på generell rimelighet. Etter kommentaren til UPICC art. 4.1 fremkommer det at: ”The test is not a general and abstract criterion of reasonableness, but rather the un-

---

<sup>118</sup> Se Woxholth, s. 402-403 og Haaskjold, s. 112-118.

<sup>119</sup> Jf. kommentar 3, UPICC art. 4.1. Jf. kommentar 2, UPICC art. 4.2.

<sup>120</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.

derstandig which could reasonably be expected of persons with, for example, the same linguistic knowledge, technical skill, of business experience as the parties”.<sup>121</sup>

Dette må forstås som om at det innenfor et lojalitetsperspektiv vil være hensynsfullt å se hen til den konkrete situasjonen partene befinner seg i, når etter avtalens innhold underkastes en objektiv fortolkning. Herunder vil det f.eks. være relevant å se hen til ”the nature and the purpose of the contract”, jf. UPICC art. 4.3 (d).

Spørsmålet blir om et slikt lojalitetskrav også kan være relevant ved tolkningen av avtaler etter norsk rett. I norsk rett vil det også være relevant å se til andre momenter, enn kun avtalens ordlyd isolert sett, slik dette følger av rettspraksis. For det første kan partenes intensjoner med avtaleforholdet tas i betraktning, og således hvilke forventninger som med rimelighet kan legges til grunn.<sup>122</sup> For det andre kan partenes etterfølgende innretning etter avtalen, si noe om hvordan den skal oppfattes.<sup>123</sup> For det tredje kan vederlaget være et relevant moment.<sup>124</sup> Det er således relevant å se på avteleforholdet i et helhetlig perspektiv, herunder kan flere enn de nevnte momenter være relevante.<sup>125</sup>

Omstendighetene rundt avtaleforholdet kan kaste lys over hvilke forventninger partene har hatt. Det kan således legges til grunn at en helhetlig fortolkning, bygger på rimelighets- og lojalitetsbetraktninger, uten at dette nødvendigvis kommer like klart til uttrykk i norsk rett som i UPICC. Det må således kunne legges til grunn at UPICC på mange måter systematiserer de tolkningsprinsippene norsk rett, etter rettspraksis, oppstiller. Utover dette bidrar ikke UPICC med noe annet enn det som allerede må sies å kunne følge av norsk rett.

---

<sup>121</sup> Jf. kommentar 2, UPICC art. 4.1.

<sup>122</sup> Se Rt. 1994 s. 229 (på side 225 i dommen).

<sup>123</sup> Se Rt. 1966 s. 533 (på side 535 i dommen).

<sup>124</sup> Se Rt. 1954 s. 177 (på side 181 i dommen).

<sup>125</sup> Se Woxholth, s. 404-405 og Haaskjold, s. 118-120.

## 7.2 Uklarhetsregelen

Hvis de alminnelige prinsippene<sup>126</sup> for avtaletolkning ikke leder til at meningsinnholdet blir klarlagt, eller vil være tvetydig, kan det være at den såkalte ”uklarhetsregelen” kan bidra i vurderingen. Etter denne skal parten som har skrevet avtalen, eventuelt et avtalevilkår, bære risikoen for uklarheten (dersom partene i fellesskap har utformet avtalen/avtalevilkåret, kan ikke uklarhetsregelen anvendes). Resultatet er således at avtalen blir tolket i denne partens disfavør. Norsk rett anerkjenner en slik vurdering i gitte situasjoner, slik dette følger av rettspraksis.<sup>127</sup>

En uklarhetsregel kommer også til uttrykk i avtaleloven § 37 nr. 3: ”Ved tvil om tolkningen av et avtalevilkår, skal vilkåret tolkes til fordel for forbrukeren”. Bestemmelsen innehar en uklarhetsregel utelukkende til fordel for forbrukere.

UPICC art. 4.6 legger til grunn en uklarhetsregel: ”If contract terms supplied by one party are unclear, an interpretation against that party is preferred”. Etter kommentaren til UPICC art. 1.7, bygger bestemmelsen på kravet til ”good faith and fair dealing”<sup>128</sup>. I kommentaren til art. 4.6 fremheves det ikke hvorfor dette er en bestemmelse som bygger på krav til lojalitet.

Imidlertid legger kommentaren en rimelighetsvurdering til grunn, som kan sies å bygge på lojalitetsbetraktninger: ”The extent to which this rule applies will depend on the circumstances of the case; the less the contract term in question was the subject of further negotiations between the parties, the greater the justification for interpreting it against the party who included it in the contract”. Kommentaren må forstås som uttrykk for at jo mindre en aktuell avtaleklausul har vært forhandlet, jo mer tilsier det at klausulen skal kunne

---

<sup>126</sup> Med ”alminnelige prinsipper” siktes det til intersubjektive tolkingsprinsipper, det objektive tolkingsprinsipp med tilhørende vurderingsmomenter. For en nærmere redegjørelse av disse, se Haaskjold, s. 94-128.

<sup>127</sup> Se f.eks. Rt. 1961 s. 1022 (på side 1024 i dommen) og Rt. 1997 s. 1807 (på side 1813 i dommen).

<sup>128</sup> Jf. kommentar 1, UPICC art. 1.7.



fortolkes til ugunst for parten som tok den inn i avtalen. UPICC oppstiller et vurderingsgrunnlag hvor det gradvis vil være mer og mer rimelig at parten som ønsket en avtaleklausul inntatt, har risikoen for uklarheten.

Både i forhold til norsk rett og UPICC kan det sies at en uklarhetsregel er rimelig, fordi parten som inntok avtaleklausulen kan klandres og således bør bære ulempen. Ut over dette bidrar ikke lojalitetshenvisningen i UPICC med noe i den materielle vurderingen av uklarhetsreglen etter norsk rett.

### 7.3 Utfylling

Det kan tenkes tilfeller der det innenfor rimelighetens grenser, ikke kan trekkes ut et meningsinnhold av kontrakten etter en tolkingsprosess. I så fall må kontrakten utfylles, fordi det såldes ikke er noe som kan tolkes. Med andre ord; kontrakten er taus. Utfylling kan eksempelvis være nødvendig der partene ikke har blitt enige om pris.<sup>129</sup> Der det skal foretas utfylling etter norsk rett, er det som regel den relevante bakgrunnsretten som skal legges til grunn.<sup>130</sup>

Etter UPICC art. 4.8 (1) kan en utelatt avtaleklausul inntas. Innholdet av en slik klausul skal bl.a. bestemmes på bakgrunn av ”good faith and fair dealing”, jf. (2) (c). Dette gjelder der partenes intensjoner ikke kan fastlegges: ”If the intention of the parties cannot be ascertained, the term to be supplied may be determined in accordance with the nature and purpose of the contract, and the principles of good faith and fair dealing and reasonableness”.

Ved utfylling av avtaler, i form av å innta en klausul, oppstiller UPICC et generelt rimelighets- og lojalitetskrav, der partenes intensjoner ikke kan fastlegges. Henvisningen er gene-

---

<sup>129</sup> Se Rt. 1997 s. 160

<sup>130</sup> Jf. Haaskjold, s. 158. Se pkt. 3.3.1 i oppgaven vedr. bakgrunnsrett.

rell og gir ikke uttrykk for en nærmere vurdering. Således har ikke UPICC overføringsverdi i form av lojalitetsbetraktninger, ved utfylling av avtaler.<sup>131</sup>

---

<sup>131</sup> Se pkt. 4.4.1.

## 8 Konklusjon

Lojalitetskravet i UPICC presiserer ikke vurderingstemaet i det norske lojalitetsprinsippet, på overordnet nivå. Imidlertid i de mer spesifikke tilfellene vil kravet etter UPICC kunne tjene som støtteargument. De ulike lojalitetsreguleringene som UPICC innehar, vil kunne bidra med et nærmere vurderingsinnhold der det er usikkert hvilke krav norsk rett stiller til lojalitet. Inntil Høyesterett uttaler noe annet, eller UPICC får bindende virkning, må dommen i Rt. 2008 s. 969 begrunne at reguleringer i motstrid med norsk rett, må forkastes.

Til slutt bemerkes det at UPICC i større utstrekning enn norsk rett viser til lojalitetskrav som grunnlag for ulike reguleringer, uten at dette nødvendigvis bidrar til å klargjøre om en gitt situasjon skal løses på den ene eller andre måten.

## **Litteraturliste**

- |                                 |  |
|---------------------------------|--|
| Erlend Haaskjold                | Kontraktsforpliktelser, 2002.                              |
| Michael Joachim Bonell          | An International Restatement of Contract Law, 3d ed. 2005. |
| Ole Lando m.fl.                 | Udenrigshandelens Kontrakter, 5. utg. 2006.                |
| Henriette Nazarian              | Lojalitetsplikt i kontraktsforhold, 2007.                  |
| Erling Eide og<br>Endre Stavang | Rettsøkonomi, 2008   |
| Geir Woxholth                   | Avtalerett, 7. utg. 2009.                                  |
| Viggo Hagstrøm                  | Obligasjonsrett, 2. utgave, 2011.<br>Kjøpsrett, 2005.      |

## **Lover m.m.**

- |             |  |
|-------------|--|
| Grunnloven  | Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814.             |
| Avtaleloven | Lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer, 31. mai 1918 nr. 04. |
| Arvelova    | Lov om arv m.m. 3. mars 1972 nr. 5.  |
| Kjøpsloven  | Lov om kjøp, 13. mai 1988 nr. 27.  |

Håndverkertjenesteloven	Lov om håndverkertjenester m.m. for forbrukere, 16. juni 1989 nr. 63.
Bustadoppføringslova	Lov om avtalar med forbrukar om oppføring av ny bustad m.m., 13. juni 1997 nr. 43.
Forbrukerkjøpsloven	Lov om forbrukerkjøp, 21. juni 2002 nr. 34.
CISG	Convention on Contracts for the International Sale of Goods, 1980.
PECL	Principles of European Contract Law, 2003.
UPICC	UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts, 2010.

### **Domsregister**

Høyesterett	Rt. 1926 s. 597
	Rt. 1931 s. 169
	Rt. 1954 s. 177
	Rt. 1961 s. 1022
	Rt. 1966 s. 533
	Rt. 1980 s. 84
	Rt. 1983 s. 281
	Rt. 1984 s. 28
	Rt. 1988 s. 1078
	Rt. 1994 s. 229
	Rt. 1994 s. 833

Rt. 1995 s. 1460

Rt. 1995 s. 1711

Rt. 1997 s. 160

Rt. 1997 s. 1807

Rt. 1998 s. 761

Rt. 2002 s. 1155

Rt. 2003 s. 1252

Rt. 2005 s. 268

Rt. 2005 s. 1487

Rt. 2006 s. 1585

Rt. 2008 s. 969

Rt. 2010 s. 103

Rt. 2010 s. 1478

Rt. 2011 s. 1768

Rt. 2012 s. 1779

Rt. 2012 s. 1904

Lagmannsrettene

LG-2007-52078

LB-2009-193783

LG-2009-60847

UNILEX (database)

ICC International Court of Arbitration, Paris 8540,  
04.09.1996

RB Zwolle 05.03.1997 (Netherlands)

International Court of Arbitration (ICC), 00.04.1998

Supreme Court of New South Wales, 01.10.1999

Ad hoc arbitration (San José, Costa Rica), 30.04.2001

Federal Court of Australia, 12.02.2003

Ad hoc Arbitration (Place unknown), 04.03.2004

International Court of Arbitration of the Chamber of Industry  
and Commerce of the Russian Federation, 08.02.2008

Högsta Domstolen, 16.09.2010